

Handläggare
Remes Jenni

Datum
2016-03-30

Diarienummer
SCN-2016-0118

Socialnämnden

Rapport kring uppföljningen av Skolfam

Förslag till beslut

Socialnämnden föreslås besluta

att lägga rapporten till handlingarna.

Sammanfattning

Skolfam är en manualbaserad arbetsmodell som syftar till att stödja familjehemsplacerade barns skolgång. Modellen har funnits i Uppsala kommun sedan 2012 och är ett samarbete mellan utbildnings- och socialnämnden. Den första kullen barn som ingår i Skolfamarbetet har nyligen genomgått kartläggning två och resultatet från kartläggning ett visar att barnen går från underprestation till bland annat höjd intelligens och prestation. Resultaten visar överlag på en positiv riktning, även om det finns individuella undantag. Den positiva bilden förstärks av andra kommuners resultat samt skolresultat på nationell nivå för årskurs nio, där barnen inom Skolfam presterar i nivå med riket vad det gäller behörighet till yrkesprogram.

Ärendet

Både svenska och internationella studier visar att gruppen familjehemsplacerade barn underpresterar utifrån sina förmågor och lämnar skolan med betydligt sämre betyg än sina jämnåriga skolkamrater. Det innebär en förhöjd risk för framtida psykosocial utsatthet och utanförskap. En lyckad skolgång är den största enskilda skyddsfaktor som kan kompensera för dessa risker och som dessutom är påverkbar. Utifrån den kunskapen har den manualbaserade arbetsmodellen Skolfam - skolsatsning inom familjehemsvården – tagits fram, som syftar till att stärka familjehemsplacerade barns skolgång. Att förebygga skolmisslyckande ger en ekonomisk vinst för samhället utifrån nationalekonomiska beräkningar, men den största vinsten är givetvis den mänskliga för det enskilda barnet som får lyckas i skolan och förhoppningsvis i livet.

Uppsala kommun var först i landet med att starta ett permanent Skolfam arbete från start, istället för i projektform, som många andra kommuner. Skolfam är ett samarbete mellan utbildnings- och socialnämnden. Grunden till beslutet var de mycket goda resultat som

uppvisades i föregångskommunerna. Arbetet i Uppsala kommun startade 2012 och denna rapport beskriver uppföljningen av de första barn som genomgått både den första och den andra kartläggningen. Denna första kull består av 38 Skolfam barn. Barnen har valts ut efter ålder och utifrån att de är placerade, inte för att de uppvisar några särskilda skolsvårigheter.

Skolfams arbete består främst i att stödja nätverket kring barnen, både professionella i skolan och familjehemmet vad det gäller skolfrågor. Teamet av psykolog och specialpedagog arbetar tätt med barn- och familjehemshandläggare i den aktuella familjen. Barn från årskurs ett till fem ingår i målgruppen och kommunen följer barnen ända upp till årskurs nio. I arbetet med barnen har en rad tester för individuell mätning av kognitiva funktioner och begåvning utförts av psykologer och specialpedagoger. Samma tester har nu genomförts på nytt, två år senare.

Uppföljningen visar att majoriteten av barnen höjer sin nivå i de tester som utförs och från att underpresterade utifrån förmåga går de till att normalprestera. För de barn som placeras och inte får samma stöd brukar skolresultatet rasa. Testerna visar också att barnen höjer sin intelligens under mättiden, något man ofta tror är fast och inte går att påverka. Det innebär också att de kan höja sina skolprestationer ännu mer.

Kartläggningarna har också inneburit att flera barn fått diagnoser och på så sätt får bättre förutsättningar till adekvat hjälp och stöd i skolan, för andra barn har diagnoser och särskola kunnat avfärdas. Sju barn hade en så gynnsam utveckling mellan kartläggning ett och två att misstanke om utvecklingsstörning kunde avskrivas, ett barn blev inskrivet i särskola efter kartläggning två, och för ett barn pågår fortsatt diskussion om skolform.

Kommunen undersöker även barns mående och andra förutsättningar för lärande inom ramen för Skolfamarbetet, samt samarbetar med biologiska föräldrar då det är lämpligt och arbetar på så sätt med hela barnets livssituation.

Av de 56 Skolfambarn i hela Sverige som hittills slutat i grundskolan, har 45 barn (80 %) haft behörighet att söka till gymnasiet yrkesprogram. Socialstyrelsen har tagit fram underlag för att kunna jämföra hur många av de familjehemsplacerade barnen totalt som hade behörighet till gymnasiet 2015 (yrkesprogrammet), vilket är 62 %. För Sveriges alla barn var det 85,6% som var behöriga 2015 att söka vidare till gymnasiet (yrkesprogram).

Uppföljningen visar att arbetsmodellen Skolfam fungerar för att stärka barns skolresultat. Detta bekräftas även i andra kommuners uppföljningar och studier genomförda på Linköpings universitet.

Utvecklingsområden som man kommer arbeta vidare med är bland annat ökad delaktighet för barnen och att stärka samarbetet med de biologiska föräldrarna.

Socialförvaltningen

Jan Holmlund
Direktör

Rapport

Skolfam

Uppsala kommun
2012 – 2015

Upprättad: Uppsala kommun 2016-03-29
Socialförvaltningen, Avdelning Placering, Enhet Resurs
Författare:
Agneta Holmbom, leg. psykolog
Anette Olsson, specialpedagog
Britt-Marie Fröjdlund, Koordinator
Lena Selldén, specialpedagog
Maria Yttermyr, leg. Psykolog

Skolfam-Illustrationer: Jenny Berggrund, Lacrimosa

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Bakgrund	5
2.1 Familjehemsplacerade barn som grupp.....	5
2.2 Vad är Skolfam.....	5
2.3 Beslut om genomförande.....	6
2.4 Syfte och mål.....	6
3. Metod och genomförande	7
3.1 Målgrupp.....	7
3.2 Gruppens sammansättning.....	7
3.3 Deltagande skolor.....	7
3.4 Arbetsprocess.....	8
3.5 Organisation.....	8
3.6 Förankring.....	9
3.7 Samtycken.....	9
4. Resultat	10
4.1 Utredning av kognitiv förmåga och lärande.....	10
4.2 Resultat i läs- och skrivtester.....	13
4.3 Resultat i matematiktest.....	16
4.4 Känsломässig status.....	17
4.5 Styrkor och svårigheter.....	17
4.6 Adaptiva färdigheter.....	17
4.7 Relation mellan elev och lärare.....	18
4.8 Ensamkommande barn.....	18
4.9 Barn med diagnos.....	18
4.10 Enkät.....	19
4.11 Nationella skolfam-resultat.....	19
5. Analys	20
5.1 Kognitiv utveckling.....	20
5.2 Pedagogisk utveckling.....	21
5.3 Mående och beteende.....	23
5.4 Barn med diagnos.....	24
5.5 Skolfams samarbete med skolor.....	25
5.6 Skolfams samarbete med familjehem.....	26
5.7 Enkät.....	27
5.8 Barnhandläggare och familjehemssekreterare om samarbetet i Skolfam.....	27
5.9 Organisationens betydelse.....	27
5.10 Positiva kommentarer under Skolfam-arbetet.....	28
6. Utvecklingsområden	29
Referenslista	30
Bilaga 1: Arbetsgången steg för steg	32
Bilaga 2: Tester i kartläggningen	33
Bilaga 3: Enkäten	35

1. Inledning

Skolfam – Skolsatsning inom familjehemsvården – är en manualbaserad arbetsmodell som syftar till att stärka familjehemsplacerade barns skolgång. Bakgrunden är att både svenska (Vinnerljung, 2006, 2010) och internationella studier (Jackson, 2001) visar att gruppen familjehemsplacerade barn underpresterar utifrån sina förmågor och lämnar skolan med betydligt sämre betyg än sina jämnåriga. Det innebär hög risk för framtida psykosocial utsatthet. En lyckad skolgång är den största enskilda skyddsfaktor som kan kompensera för dessa risker och som dessutom är påverkbar (Social rapport 2010). Att förebygga skolmisslyckande ger en socioekonomisk vinst utifrån nationalekonomiska beräkningar (Nilsson, Wadeskog, 2008). En utgångspunkt som också Uppsala kommun utgår från i arbetet med att skapa nya projekt inom ramen för sociala investeringsfonder (kommunfullmäktige 2015). Ett exempel på kostnadsberäkningar för utanförskap är Uppsala kommuns 2 360 sexåringar inom grundskolan 2015 (utanforskapetspris.se). Enligt statistiken hamnar 303 av dem utanför samhället senare i livet. Utanforskapets kostnad för ovanstående årskull är beräknad till 4 456 000 000 kr fram till 65 års ålder. Den största kostnaden är inte medräknad utan är den som de drabbade själva får betala i eget lidande.

I Uppsala beslutade Barn och ungdomsnämnden (BUN) och Socialnämnden för barn och unga (SBN) 2011 att starta två permanenta Skolfam-team. Beslutet grundades på ovanstående studier och forskning samt de positiva resultat som presenterades från Skolfam i Helsingborg, Norrköping och Gävle. Uppsala var den första kommun i Sverige som direkt permanentade verksamheten Skolfam och startade inte som projekt. I enlighet med Skolfams ramverk tillsattes en lokal tvärspektoriell styrgrupp på förvaltningsnivå för samverkan mellan skola och socialtjänst. Verksamheten startade i Uppsala januari 2012.

Målgruppen för Skolfam Uppsala är stadigvarande familjehemsplacerade barn från förskoleklass till årskurs 5. Det innebär placeringar som socialtjänsten har ansvar för utifrån socialtjänstlagen både inom och utanför Uppsala kommun.

Skolfams rapport 2012-2015 baseras på resultat från 38 barn som genomfört både första och andra kartläggningen och däremellan regelbundna uppföljningar. Uppföljningar har skett i samverkan mellan Skolfam-team, familjehem och skola ca två gånger per termin. De första fem Skolfam-barnen i Uppsala avslutar årskurs 9, vårterminen 2016.

Skolfam är en investering i våra barns framtid. En satsning som ger återbetalning i såväl ökad livskvalitet som minskade behov av stöd från samhället enligt en hälsoekonomisk studie från Linköpings Universitet (Bernfort, Lundqvist, 2014). Detta är en långsiktig investering i humankapital som går hand i hand med kommunfullmäktiges beslut om sociala investeringsfonder. En perspektivförskjutning som visar att insatser för människor inte enbart ska betraktas som en kortsiktig kostnad.

Förtydligande:

- I delrapporten används både begreppet barn och elev men med samma innebörd.
- När Skolfam startade 2012 hade barn och familjehem en gemensam familjehemssekreterare. Sedan dess har socialtjänstlagen utvidgas för att omfatta rätten för barnen att ha en egen socialsekreterare/barnhandläggare. Familjehemmet har kvar familjehemsekreteraren. Detta kan medföra en förvirring i läsandet av denna rapport när Skolfam-teamet i början består av tre professioner och sedan utökas till fyra.
- Varje fallbeskrivning är en sammanställning av flera barn för att de inte ska kunna identifieras.

2. Bakgrund

2.1 Familjehemsplacerade barn som grupp

Svenska registerstudier (Vinnerljung, 2006) visar att barn som växer upp i familjehem löper stora risker att endast uppnå en låg utbildningsnivå, att drabbas av psykisk ohälsa, tonårsföräldraskap, suicid och suicidförsök, missbruk, kriminalitet och långvariga försörjningsproblem. Familjehemsplacerade barn kommer ofta från samhällsgrupper som tenderar att lyckas sämre i skolan. Även med hänsyn tagen till dessa omständigheter presterar familjehemsplacerade barn som grupp betydligt sämre än andra barn med samma kognitiva förutsättningar som inte är placerade. Om man jämför med icke placerade barn med likvärdiga betyg från årskurs nio uppnår de familjehemsplacerade barnen lägre utbildningsnivå totalt.

Utbildning som skyddsfaktor

Preventionsforskningen visar att riskfaktorer kan kompenseras av en rad skyddande faktorer. En av de mest kraftfulla är utbildning. Att säkerställa att varje placerat barn får en god skolgång utifrån sina individuella förutsättningar för lärande är en framgångsrik åtgärd för att bryta negativa mönster. Skola och utbildning som vägen ut ur utsatthet är ett återkommande resultat i forskning om utsatta barns långsiktiga utveckling. Skolprestationen är också, till skillnad från många andra omständigheter, en faktor som går att påverka.

Varför ser det ut så här?

Den brittiska forskaren Sonia Jackson (2001) presenterar fem möjliga faktorer som förklarar vägen till skolmisslyckande för placerade barn:

- Erfarenheter och upplevelser före placeringen.
- Låg självkänsla
- Avbrott i skolgången
- Bristande kontinuitet
- Låga förväntningar

2.2 Vad är Skolfam?

Helsingborgs stad utarbetade och startade Skolfams arbetsmodell 2005, projektet utvärderades 2008. Resultaten var lovande, de medverkande barnen visade en högre prestationsförmåga och förbättrade medelvärden i nästan alla pedagogiska tester. Några år senare replikerades projektet i Norrköpings kommun, också med goda resultat. Detta har lett till att arbetsmodellen under de senaste åren har fått nationell spridning, idag består det nationella Skolfam-nätverket av 26 kommuner och som varje år expanderar.

Skolfam är en skolsatsning inom familjehemsvården. En förebyggande arbetsmodell som har utvecklats mot bakgrund av att familjehemsplacerade barn tillhör en riskgrupp. Arbetet bygger på samverkan mellan utbildning- och socialförvaltning. Arbetssättet ska stärka skolresultat i grundskolan för att barnet skall klara sin skolgång optimalt och förebygga misslyckanden.

Ett Skolfam-team består av psykolog, specialpedagog, barnets ansvarige barnhandläggare och familjehemssekreterare för familjehemmet. Teamet samverkar med arbetslagen på berörda skolor (rektorer, lärare och elevhälsopersonal), med familjehemsföräldrar samt, om ansvarig barnhandläggare gjort bedömningen att det är lämpligt, även med de biologiska föräldrarna.

Varje barn genomgår inledningsvis en pedagogisk och psykologisk kartläggning. Den ligger till grund för att tillsammans formulera åtgärder och insatser med skola och familjehem. Barnets utveckling i

skolan följs upp regelbundet och vid behov får barnet individuellt anpassade insatser. Efter två år görs kartläggningen om på nytt för att utvärdera om arbetet och ev. insatser har gett resultat. Uppföljningen fortsätter sedan under hela grundskoletiden.

Skolfams arbete präglas av ett salutogent perspektiv, i betydelsen att barnet primärt ses utifrån sina styrkor och resurser och inte utifrån eventuella brister eller svårigheter, även om sådana måste tas på allvar när de förekommer. Barnet deltar utifrån att det ingår i gruppen familjehemsplacerade barn och inte utifrån att det föreligger någon känd problematik för det enskilda barnet. Barnet får del av skolsatsningen endast som ingående i denna grupp av med höga risker. En annan utgångspunkt är att det inte är barnet i sig som ska förändras, utan att det är de vuxnas ansvar att se till att miljön och/eller samspelet kring barnet anpassas efter behoven.

2.3 Beslut om genomförande

I april 2011 beslutade Barn och Ungdomsnämnden (BUN) och Socialnämnden för barn och unga (SBN) att ansöka hos Helsingborgs stad att få ingå i Skolfams nätverk. Uppsala var första kommunen i Sverige som direkt startade Skolfam som en permanent verksamhet. Alla kommuner som tidigare startar Skolfam har startat i projektform. Av nuvarande 26 kommuner som arbetar utifrån Skolfams arbetsmodell är det 20 som har permanentat Skolfams verksamhet efter projektidens slut.

Utifrån beslutet 2011 inrättades fem nya tjänster bestående av två psykologer, två specialpedagoger samt en koordinator. Tillsammans med barnets ansvariga barnhandläggare och familjehemssekreterare bildade dessa olika professioner två skolfam-team och arbetet startade januari 2012. För barnhandläggare och familjehemssekreterarens ingår Skolfam-arbetet inom ramen för ordinarie arbetsuppgifter.

På förvaltningsnivå tillsattes en lokal tvärasektoriell styrgrupp för samverkan mellan skola och socialtjänst. Gruppen skall vara ett stöd där operativa frågor kan lyftas till rätt nivå samt att kunskaper och erfarenheter från arbetet med barnen sprids i resten av organisationen. Gruppen tillsattes i enlighet med Skolfams nationella ramverk.

2.4 Syfte och mål

Syftet med Skolfam är

- Att arbeta förebyggande med elever som har låg måluppfyllelse på gruppnivå.
- Att genom kartläggning tidigt identifiera stöd- och utvecklingsbehov för att minska risken för låga och ofullständiga betyg.
- Att förebygga skolmisslyckande.
- Att öka chanserna för att inte i vuxenålder hamna i utanförskap.

Målet är att, genom arbetsmodellen, skapa förutsättningar för optimala skolresultat hos de barn som medverkat i Skolfam. Dessa barn ska avsluta grundskolan med betyg som ger dem ökad möjlighet att söka vidare till gymnasium. Skolfam är ett komplement till den ordinarie elevhälsan i skolan och till socialtjänstens familjehemsvård.

Genom att stärka de familjehemsplacerade barnens skolgång ökar deras förutsättningar till ett självständigt vuxenliv.

3. Metod och genomförande

3.1 Målgrupp

Barnen som har deltagit har gjort det mot bakgrund av att de ingår i gruppen familjehemsplacerade barn och inte utifrån att det har förekommit några kända skolsvårigheter för den enskilda individen. Barnen har fått del av satsningen endast som ingående i en grupp av barn med höga risker och Skolfam är en förebyggande arbetsmodell. Utifrån Skolfams manual omfattas inte barn med utvecklingsstörning. I januari 2012 fanns det 41 familjehemsplaceradebarn inom målgruppen från förskoleklass t.o.m. årskurs fem och det gäller placeringar inom och utanför Uppsala kommun. Det var inte möjligt att inleda arbetet med alla barn samtidigt därför beslutades en turordning i starten där arbetet startade med årskurs ett och årskurs fem. Årskurs ett utifrån vikten av tidiga insatser och årskurs fem för att dessa barn inte skulle hamna utanför målgruppen efter vårterminen 2012.

Efter revidering nationellt har Skolfams manual (2015) utökat målgruppen till och med årskurs sju (förskoleklass till årskurs sju). Nytt nämndbeslut om utökningen av målgrupp har inte Uppsala kommun tagit ställning till.

3.2 Gruppens sammansättning (2012 – 2015)

Gruppen i denna rapport består av 38 skolfam-barn. Barnen tas in i Skolfam inom målgruppen, men följs sedan till och med årskurs nio.

Utöver antal barn har vi sammanställt följande information:

- Könsfördelningen i gruppen var 23 pojkar och 15 flickor.
- Av 38 barn har 16 ett annat modersmål än svenska.
- I genomsnitt hade barnen vid första kartläggningen (K1) varit placerade i 25,2 månader.
- Tio av 38 barn var överåriga vid K1, d.v.s. hade gått ett extra år inom förskolan eller i samma årskurs inom grundskolan.
- Utöver de 38 barnen har ytterligare tio barn genomfört den första kartläggningen men har sedan under perioden flyttat hem eller vårdnadsöverflyttas (till familjehemmen) och tillhör då inte längre Skolfams målgrupp. Av de barn som flyttat tillbaka hem har alla utom en haft sina föräldrar boende kvar i Uppsala.
- För två av barnen har vårdnadshavare tackat nej till Skolfams insats.
- Under perioden har 30 % av Skolfam-barnen bytt familjehem.
- I genomsnitt har gruppens 38 barn bytt barnhandläggare 3,7 gånger under perioden (2012-2015), varav nio barn haft 5-6 byten.
- I juni 2016 avslutas Skolfam-insatsen för de första fem Skolfam-barnen som då slutar grundskolan.

Barn som väntar på Skolfam

När barn slutar inom Skolfam (slutar årskurs nio, flyttar hem eller vårdnadsöverflyttas till familjehemmet) fylls dessa platser med nya barn. I december 2015 väntade 19 barn på Skolfam-insats. Prognosen är att 10 av dessa barn ska starta inom Skolfam under 2016.

3.3 Deltagande skolor

I detta avsnitt med deltagande skolor har vi tagit med alla skolor vi samarbetat med under perioden 2012 - 2015. Det innebär rapportens 38 barn plus de tio som endast genomfört den första kartläggningen. I övrigt ingår inte dessa tio i de uppgifter som redovisas.

Utifrån barnens placering i familjehemmet har 55 skolor deltagit i 17 kommuner. Inom Uppsala kommun har 20 skolor deltagit, varav 16 i kommunal regi.

Några skolor vi samarbetat med har organiserat klasserna i B-form, där varje klass omfattar flera årskurser.

3.4 Arbetsprocess

Arbetsmodellen är reglerad i Skolfams Manual, ett gemensamt styrdokument för alla Skolfam-kommuner. I arbetsmodellens olika steg är vissa delar obligatoriska och andra kan anpassas efter lokala förutsättningar. Utgångspunkten är ett tvärprofessionellt team bestående av specialpedagog, psykolog, barnets socialsekreterare samt familjehemssekreterare som samverkar och bildar ett team kring varje barn. Arbetsgångens olika steg finns i bilaga 1.

År 1 - januari 2012 till december 2012

I Uppsala startade de första psykologiska och pedagogiska kartläggningarna (K1) i januari 2012, (se redogörelse av samtliga testinstrument i bilaga 2). Med utgångspunkt från kartläggningsresultaten tog Skolfam-teamet tillsammans med skola och familjehem fram en individuell Skolfam-plan för hur skolgången kunde optimeras efter varje elevs förutsättningar. Efter kartläggning 1 genomförs uppföljningar två gånger per termin tillsammans med skolor och familjehem, då Skolfam-planen utvärderas och ev. nya mål tillkommer.

År 2 – januari 2013 till december 2013

Andra året fortsatte med nya kartläggningar. Parallellt hölls uppföljningsmöten kring varje barn som redan genomfört den första kartläggningen. Uppföljning av individuellt anpassade insatser sker tillsammans med skola och familjehem. Vid behov sker uppföljningarna även i samverkan med andra instanser, till exempel Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och Barnhabiliteringen i form av större nätverksmöten.

År 3 – januari 2014 till december 2014

En förnyad kartläggning 2 (K2) genomförs med samma testinstrument som den första, för att möjliggöra effektmätning och kvalitetssäkring. Den andra kartläggningen följde samma tidsschema och turordning som år ett och två. Testperioden är reglerat i manualen till två års intervall mellan K1 och K2. Parallellt fortsätter uppföljningsmötena.

År 4 – januari 2015 till december 2015

Fjärde året fortsatte med nya kartläggningar (K2). Uppföljningar och individuellt anpassade insatser pågår som tidigare. När barn har vårdnadsöverflyttat eller flyttat hem d.v.s. slutat inom skolfam har det tagits in nya barn. Dessa barn har ännu inte genomfört sin andra kartläggning och är därför inte medräknade i denna rapport, utan följs upp senare.

3.5 Organisation

Skolfam i Uppsala

När BUN respektive SBN i april 2011 beslutade att starta Skolfam, bildade man på förvaltningsnivå en styrgrupp utifrån att ansvar och finansiering delades lika mellan berörda nämnder och förvaltningar. Detta med utgångspunkt från Skolfam nationella ramverk. Uppsalas lokala styrgrupp bestod av tjänstemän från resurs och kunskap (vård och bildning), Individ- och familjeomsorgen (IFO, myndighet och placering) och uppdragskontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad. Styrgruppens arbete pågår fortfarande och sammanträder två gånger per termin. Utifrån omorganisationerna inom kommunen har gruppens sammansättning nu förändras till representanter från utbildning- och Socialförvaltning.

I samverkan med kommunjurist och med utgångspunkt från sekretesslagstiftning beslutades 2011 att Socialförvaltningen skulle ansvara för Skolfam-teamens anställning. Vid start hade placeringsenhet Öster respektive Väster var sitt Skolfam-team. Efter senaste omorganisationen inom socialförvaltningen 2016, tillhör barnhandläggarna och familjehemssekreterarna placeringsenheterna medan psykolog, specialpedagog och koordinator tillhör resursenheten.

För aktuell information får Skolfams samarbetspartners nyhetsbrev ca två gånger per termin.

Skolfam nationellt

Det nationella samarbetet kring Skolfam drivs med stöd av Stiftelsen Allmänna Barnhuset i syfte att skapa forum för att kvalitetssäkra arbetssättet samt dela erfarenheter och kunskaper. Stiftelsen har sedan 2013 anställt en nationell samordnare för Skolfam. From januari 2016 har de fått regeringsanslag för en samordnare på 50 %. Den nationella samordnaren har som uppgift att bl.a. redovisa resultat och kvalitet årligen, leda utvecklingsarbeten, planera och föredra på styrgruppens möten samt vara kontakt gentemot myndigheter, forskare, media.

De nuvarande 26 Skolfam-kommunerna bildar tillsammans med Stiftelsen Allmänna Barnhuset ett nationellt skolfam-nätverk för att säkerställa Skolfams arbetsmodell utifrån manualen men också för att utveckla modellen utifrån aktuell forskning. Varje år arrangeras en årskonferens där Sveriges alla Skolfam-medarbetare träffas. Inom ramen för årskonferensen hålls också ett årsmöte som utser en nationell styrgrupp.

Styrgruppens uppdrag är att fatta beslut om övergripande frågor som berör ledning/styrning och långsiktigt utvecklings- och kvalitetsarbete, verksamhetsplan och revidering av styrdokument.

Den operativa personalen d.v.s. psykologer, specialpedagoger, barnhandläggare och familjehemssekreterare träffas en gång per år för att bl.a. utveckla olika frågeställningar inom respektive profession.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har inom ramen för PSYNK-projektet 2014 finansierat produktionen av en webbutbildning om Skolfams arbetssätt (Slutrapport för PSYNK år 2012-2014). Via Skolfams nationella hemsida (www.skolfam.se) når man webbutbildningen. Utbildningen är utformad i olika spår utifrån målgrupp varav ett spår är särskilt anpassad till barn. Andra spår kan användas som stöd vid introduktion av nyanställda teammedlemmar eller för beslutsfattare i nya Skolfam-kommuner.

Skolfam regionalt

Alla Skolfam-kommuner är också geografiskt indelade i regioner som träffas en gång per termin för erfarenhetsbyte mellan teamen, behandla frågeställningar med anknytning till forskning och fortsatt utveckling. Uppsala tillhör den norra regionen tillsammans med Gävle, Härnösand, Sundsvall och Skellefteå. Regionsindelningen kan förändras när fler kommuner ansluter sig till Skolfam

3.6 Förankring

Hösten 2011 tog Uppsalas styrgrupp fram en implementeringsplan för att förankra Skolfams arbetsmetod till verksamheter som man skulle samverka eller komma i kontakt med. Informationsmaterial producerades och informationsmöten anordnades.

Till Socialförvaltningen och Vård & bildning gavs information till olika ledningsfunktioner. Eftersom det var ett mindre antal skolor inom Uppsala kommun som hade familjehemsplacerade barn beslöt ledningen för grundskolan att informationen skulle riktas direkt till berörd skola. Även ledningen inom Barn- och ungdomspsykiatri och Barnhabiliteringen fick ta del av informationen.

Vårdnadshavare och familjehem fick information efter hand utifrån barnens start i Skolfam.

3.7 Samtycken

För barn som var familjehemsplacerade med stöd av socialtjänstlagen (SoL), krävdes vårdnadshavarnas samtycke till barnets medverkan i Skolfam. Utformningen av samtyckesblanketten genomfördes i samverkan med kommunjuristen. Samtycket innebar att skolans personal, liksom den medicinska delen och övriga delar av elevhälsan på skolan, fick utbyta nödvändig information rörande barnet med socialtjänsten samt med Skolfams personal. Detta gällde vid behov som var kopplade till arbetet med Skolfam. Även vid placering utifrån lagen om vård och unga (LVU) informerades alltid vårdnadshavare om Skolfams arbete.

4. Resultat

Data från alla kartläggningar har sammanställts i ett kalkylark i Excel. Detta har använts för beräkningar av medelvärden, differenser av medelvärden och differensernas standardavvikelser. Dessutom har statistiskt säkerställda resultat, signifikansberäkningar, tagits fram med hjälp av t-test. För en beskrivning av de tester och skattningar som ingår i kartläggningen, se bilaga 2.

4.1 Utredning av kognitiv förmåga och lärande

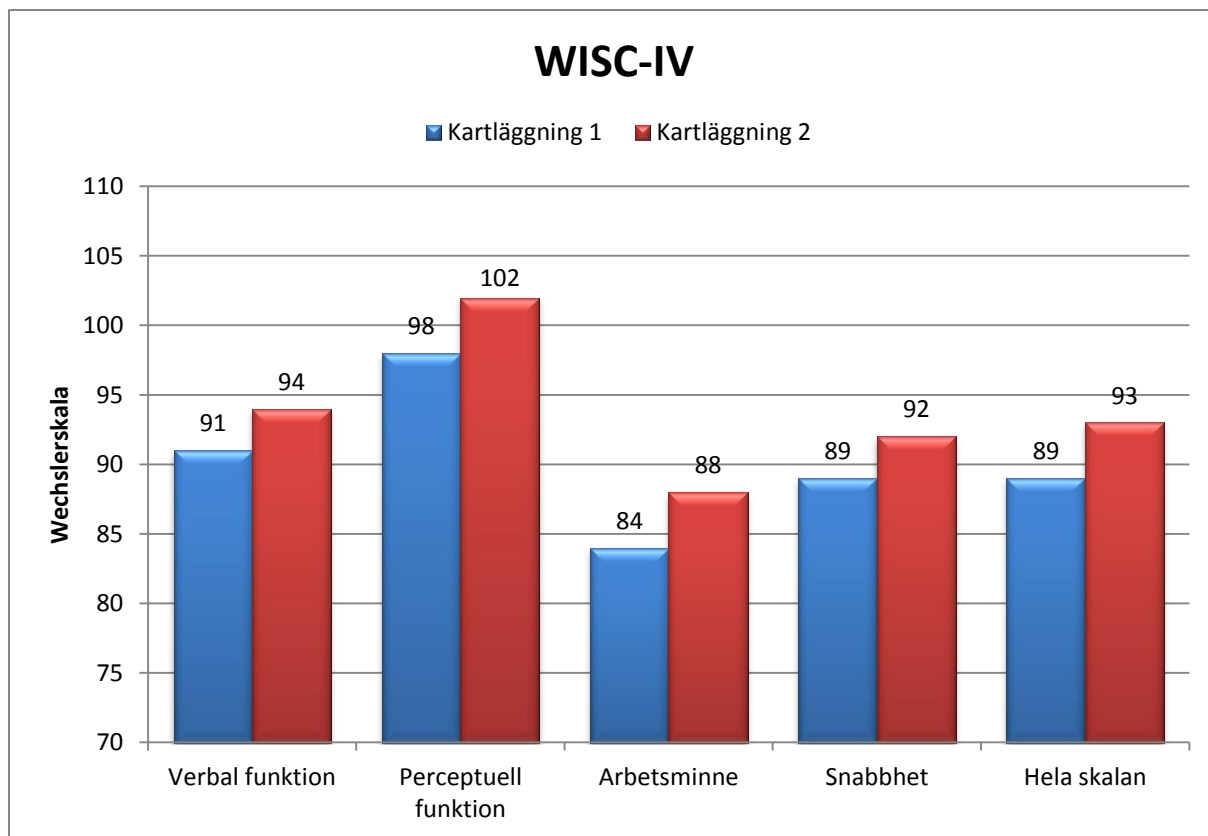
Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC-IV), är ett test för individuell mätning av kognitiva funktioner och begåvning hos barn och ungdomar. Testresultatet redovisas med Hela skalan som påvisar barnets allmänna intellektuella förmåga. Dessutom redovisas undergrupperna Verbal funktion och Perceptuell funktion, dessa båda är begåvningsladdade funktioner, samt undergrupperna Arbetsminne och Snabbhet, vilka betraktas som stödfunktioner till de verbala och perceptuella funktionerna.

- Inom Verbal funktion mäts olika aspekter av verbal förståelse, verbal slutledningsförmåga och begreppsbildning.
- Inom Perceptuell funktion mäts icke-verbal slutledningsförmåga, logiskt tänkande samt olika aspekter av öga-hand perception och motorik.
- Inom Arbetsminne mäts uppmärksamhet, koncentration, mental kontroll och arbetsminne.
- Inom Snabbhet mäts snabbhet i mental och motorisk bearbetning, uppmärksamhet, urskiljning av visuella stimuli samt minne.

Vanligtvis ligger resultat på WISC-IV relativt stabilt över tid, vilket innebär att individen följer sin egen utvecklingskurva och varken höjer eller sänker resultaten signifikant i takt med åldern.

Slutlig resultatprofil visar på barnets relativa styrkor och svårigheter. Resultaten presenteras oftast i termer av genomsnittligt, genomsnittets övre del, klart över genomsnittet och betydligt över genomsnittet, samt i genomsnittets nedre del, klart under genomsnittet och betydligt under genomsnittet. I denna rapport presenteras resultaten dock i siffror på gruppnivå. I Figur 1 nedan är 100 i skalan lika med medelvärdet för barn i samma åldersgrupp enligt svensk normering. Spannet genomsnittets övre del till genomsnittets nedre del ligger mellan 85 – 115. Värden under 70 väcker frågan om eventuell utvecklingsstörning och rätt till särskola, och barnet utreds därmed vidare innan diagnos fastställs.

Helskaleresultatet är den skala som genomgående används i denna delrapport för att göra jämförelser.

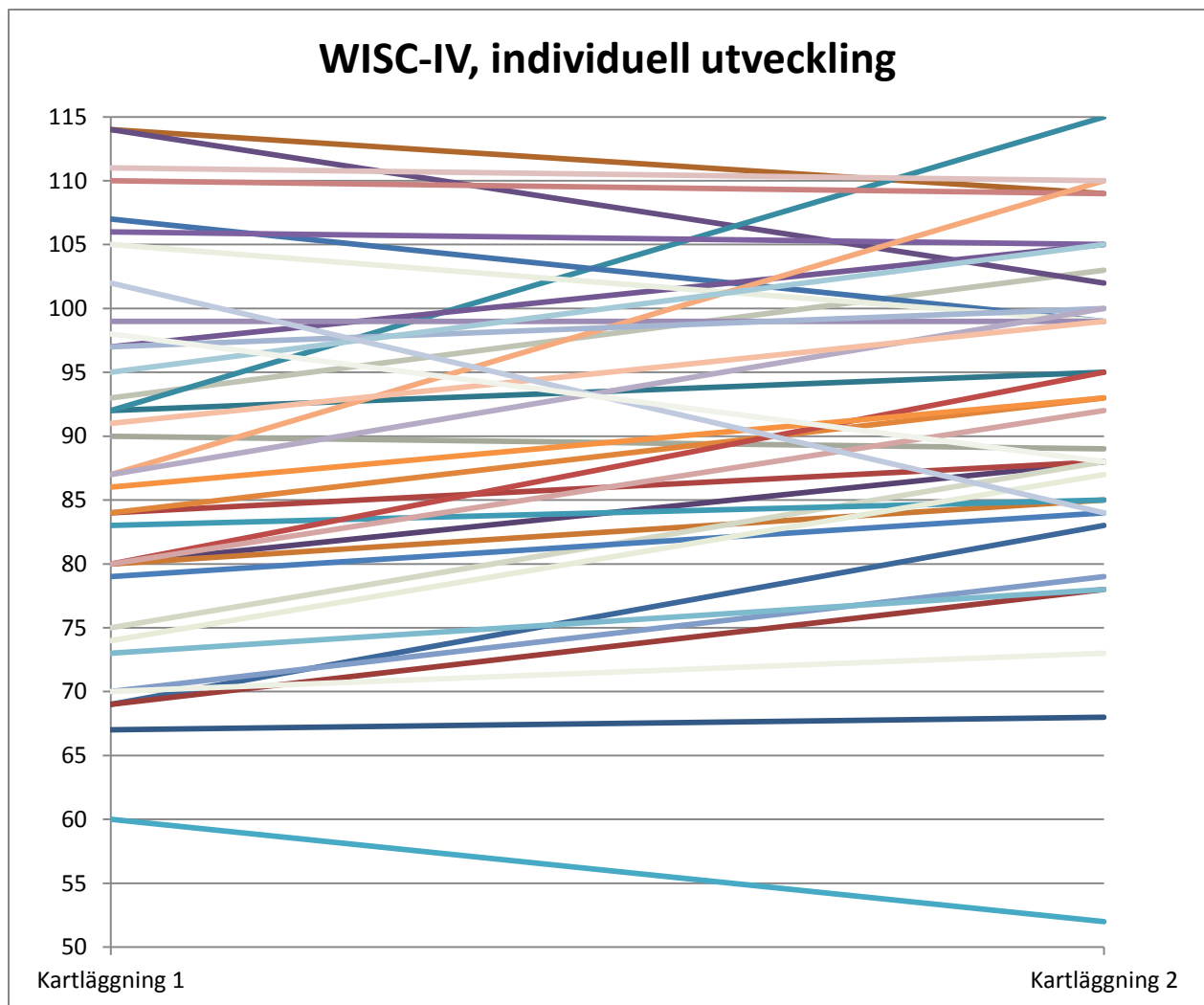

Figur 1. Det genomsnittliga resultatet för alla barn ($n=38$) visar att det skett en positiv förändring mellan första och andra kartläggningstillfället på samtliga skalor. Skillnaderna är signifikanta $p<0,05$ för skalorna Perceptuell funktion, Snabbhet och Hela skalan. Spannet genomsnittets övre del till genomsnittets nedre del ligger mellan 85 – 115.

Resultaten av de båda kartläggningarna visar att på gruppnivå har det skett en statistiskt säkerställd höjning av de kognitiva resultaten. Skillnaderna är signifikanta för skalorna Perceptuell funktion, Snabbhet och Hela skalan. På skalorna Verbal funktion och Arbetsminne syns en tydlig tendens till höjda resultat, dock inte statistiskt säkerställda.

Det finns naturligtvis stora skillnader mellan barnens resultat på individnivå. Detta är nödvändigt att poängtera, eftersom genomsnittssiffror på gruppnivå döljer dessa skillnader.

Figur 2 visar förändringen av de enskilda barnens resultat mellan kartläggning 1 och kartläggning 2.

Figur 2. Av figur 2 framgår att de flesta av barnen har en positiv kognitiv utveckling, men att ett fåtal får sämre resultat vid kartläggning 2 vad gäller resultaten för Hela skalan på WISC-IV ($n=38$). Poäng 100 är medelvärdet/genomsnittet enligt svensk normering.

Av figur 2 framgår att de flesta av de 38 barnen har en positiv kognitiv utveckling, men att ett fåtal får sämre resultat vid kartläggning 2 vad gäller resultaten för Hela skalan på WISC-IV.

Av de nio barn som vid kartläggning 1 hade ett värde på WISC-IV Hela skalan som låg under eller strax över gränsen för vad som kulle kunna väcka frågan om utvecklingsstörning, så hade endast ett barn en negativ utveckling i resultat mellan kartläggning 1 och 2.

Sju barn hade en så gynnsam utveckling mellan kartläggning 1 och 2 att misstanke om utvecklingsstörning kunde avskrivas, ett barn blev inskrivet i särskola efter kartläggning 2, och för ett barn pågår fortsatt diskussion om skolform.

4.2 Resultat i läs- och skrivtester

Alla tester är standardiserade. Resultatet anges i Stanineskalan 1-9, där stanine 1-3 ligger under genomsnittsvärdet för åldern, stanine 4-6 ligger inom genomsnittsvärdet och stanine 7-9 ligger över genomsnittsvärdet för åldern.

Resultatet bedöms i jämförelse med aktuell årskurs. En förändring definieras som signifikant om den motsvarar minst två steg på skalan.

Nedan redovisas resultat från testen LäSt, Läskedjor och DLS.

Vad är läsning?

Läsning kan förklaras som en produkt av avkodning och språkförståelse, med en enkel formel som kallas för the Simple View of Reading.

$$L=A \times F$$

Läsning (L) är lika med avkodning (A) gånger förståelse (F). (Gough, Tunmer 1986).

Både avkodning och språkförståelse är en förutsättning för att uppnå läsförståelse.

God läsförståelse ökar läsintresset som i sin tur ökar läsförståelsen och motivation är ett betydelsefullt bidrag.

LäSt mäter alfabetisk läsning, som kräver fonologisk medvetenhet och bokstavskänedom, samt ortografisk läsning, eleven ser orden som en helhet. En god läsare använder sig av båda strategierna. Eleven läser orden högt, vilket gör att testledaren får information om vilken/vilka strategier eleven behärskar.

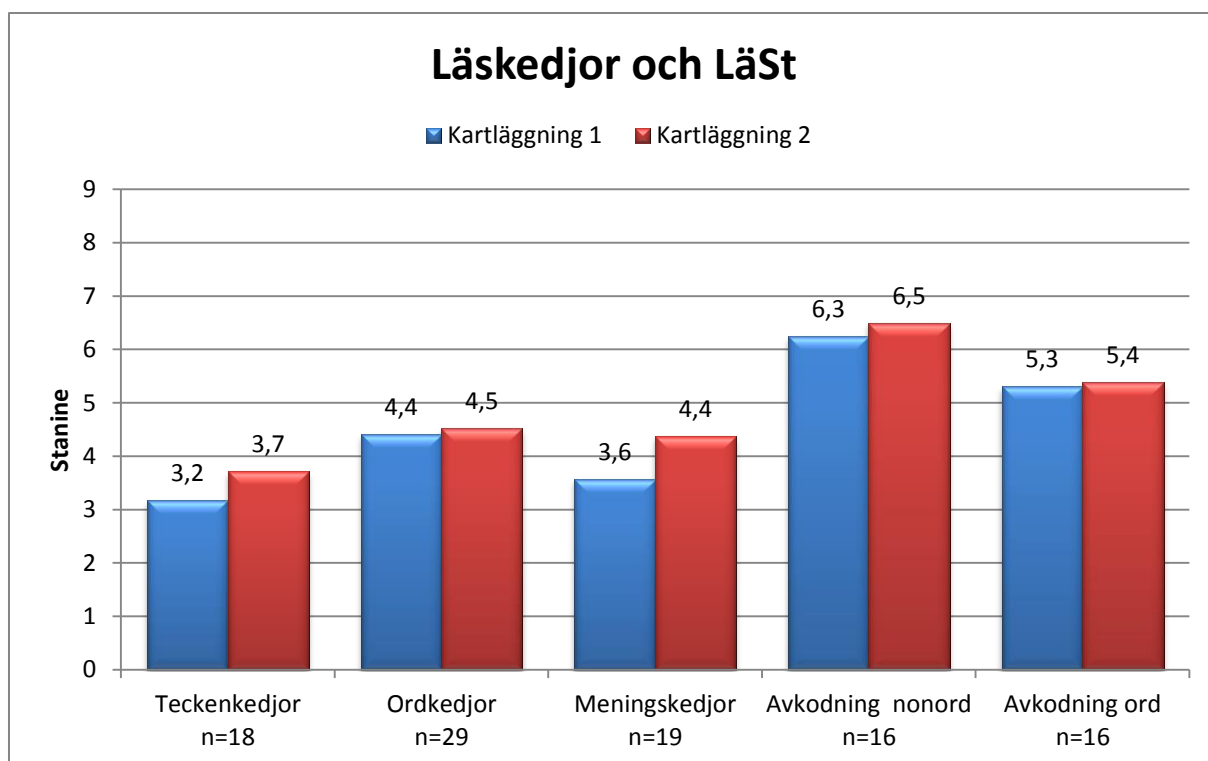
Läskedjor mäter visuomotorisk snabbhet (öga-hand), ordavkodningsförmåga och språkliga förmågor som behövs vid läsförståelse.

DLS används för att kartlägga elevens läs- och skrivförmåga. Specialpedagogerna i Skolfam Uppsala har valt att göra DLS Ordförståelse, som ett tilläggstest, med alla barn. Vi anser att det är ett bra komplement till deltest 6 Ordförståelse i WISC IV. Pedagogernas test mäter barnets förmåga att läsa och förstå ord och uttryck, med hjälp av flervalsalternativ. Psykologernas test mäter barnets förmåga att muntligt förklara ord och begrepp.

I den pedagogiska kartläggningen av barnets läs- och skrivutveckling ligger fokus på olika förmågor beroende på ålder och årskurs. Det gör att olika tester används och resultaten från kartläggning 1 och 2 kan inte alltid jämföras med varandra. De barn som gick i förskoleklass eller åk 1 vid kartläggning 1 finns inte med i nedanstående diagram, utan redovisas separat sist i detta kapitel.

Nedan redovisas resultat från barn som gjort samma tester vid kartläggning 1 och 2. Endast tester som har resultat från 10 barn eller fler har inkluderats.

Vid behov av fördjupad utredning kan kompletterande tester göras, tester som inte ingår i manualens obligatoriska lista, till exempel DLS Läsförståelse, Testbatteriet, språk- och minnesprov och Lilla Duvan, dyslexiscreening.

Figur 3. Diagrammet visar testresultat, på grupp-nivå, inom läsutveckling vid kartläggning 1 respektive 2. Resultaten anges i Stanineskalan 1-9 (stanine 1-3 ligger under genomsnittsvärdet för åldern, stanine 4-6 ligger inom genomsnittsvärdet och stanine 7-9 ligger över genomsnittsvärdet för åldern). Antal barn betecknas med n. Observera att antalet barn varierar mellan de olika deltesterna.

Resultatet på testet Läskedjors tre deltest, Tecken-, Ord- och Meningskedjor, är oförändrat på grupp-nivå, från kartläggning 1 till kartläggning 2, alltså inga signifikanta höjningar eller sänkningar. En förändring är signifikant om den motsvarar minst två steg på skalan. Samtliga resultat ligger inom eller strax under genomsnittsvärdet.

Resultatet på testet LäSt två deltest, Avkodning nonord, Avkodning ord, är också oförändrat på grupp-nivå, men samtliga resultat ligger inom eller strax över genomsnittsvärdet.

På individnivå finns dock stora variationer:

Teckenkedjor (n=18)

Fem elever höjde sina resultat signifikant och två elever hade en signifikant sänkning.

Fyra elever låg på stanine 1 vid kartläggning 1 och två av dessa har höjt sina resultat signifikant.

Ordkedjor (n=29)

Fyra elever höjde sina resultat signifikant och sex elever hade en signifikant sänkning.

En elev låg på stanine 1 vid kartläggning 1 och den eleven har höjt sitt resultat signifikant.

Meningskedjor (n=19)

Fem elever höjde sina resultat signifikant och två elever hade en signifikant sänkning.

Två elever låg på stanine 1 vid kartläggning 1 och båda har höjt sina resultat signifikant.

Avkodning nonord (n=16)

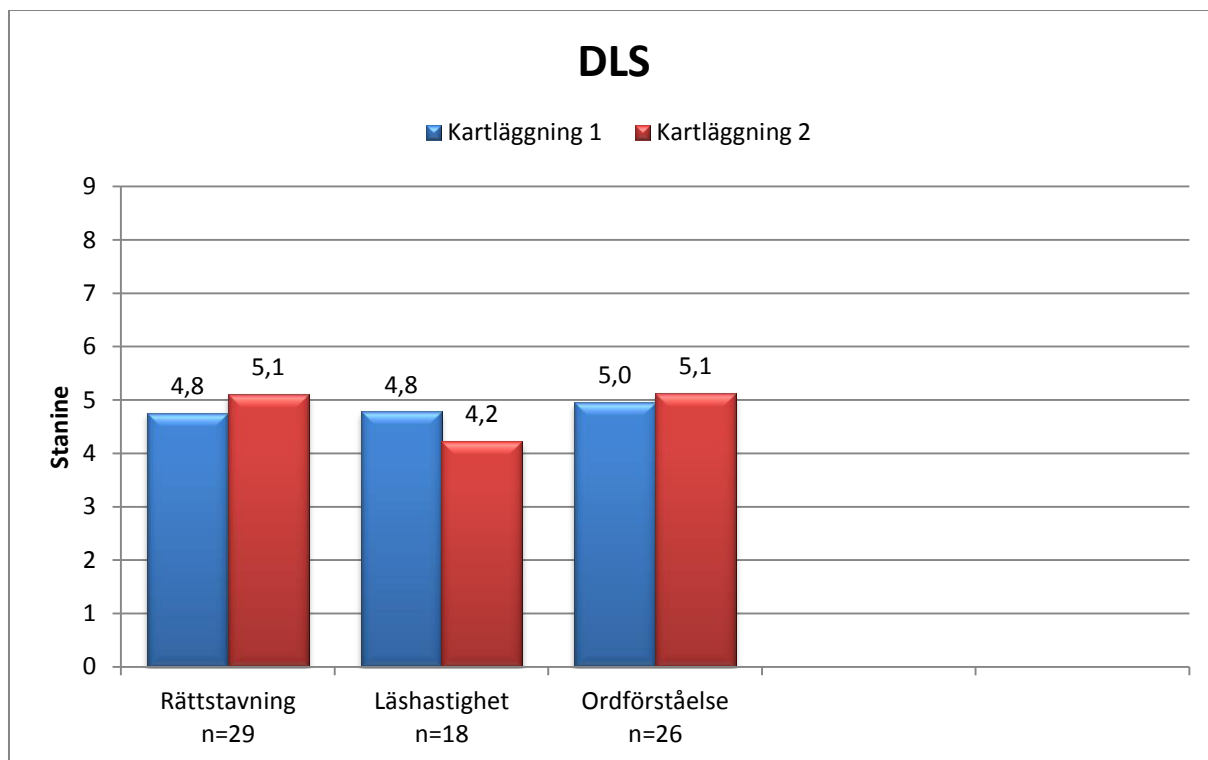
Tre elever höjde sina resultat signifikant och ingen elev hade en signifikant sänkning.

Inga elever låg på stanine 1 vid kartläggning 1.

Avkodning ord (n=16)

Fem elever höjde sina resultat signifikant och tre elever hade en signifikant sänkning.

Inga elev låg på stanine 1 vid kartläggning 1.

Figur 4. Diagrammet visar testresultat, på gruppnivå, inom läs- och skrivutveckling vid kartläggning 1 respektive 2. Resultaten anges i Stanineskalan 1-9 (stanine 1-3 ligger under genomsnittsvärdet för åldern, stanine 4-6 ligger inom genomsnittsvärdet och stanine 7-9 ligger över genomsnittsvärdet för åldern). Antal barn betecknas med n. Observera att antalet barn varierar mellan de olika deltesterna.

Resultatet på testet DLS, Rättstavning, Läsastighet och Ordförståelse är oförändrat på gruppnivå, från kartläggning 1 till kartläggning 2, alltså inga signifikanta höjningar eller sänkningar. En förändring är signifikant om den motsvarar minst två steg på skalan. Samtliga resultat ligger inom genomsnittsvärdet.

På individnivå finns dock stora variationer:

Rättstavning (n=29)

Sex elever höjde sina resultat signifikant och en elev hade en signifikant sänkning. En elev låg på stanine 1 vid kartläggning 1 ingen signifikant förändring.

Läsastighet (n=18)

Ingen signifikant höjning för någon enskild elev men fyra elever hade en signifikant sänkning. Ingen elev låg på stanine 1 vid kartläggning 1.

Ordförståelse (n=26)

Fem elever höjde sina resultat signifikant och fyra elever hade en signifikant sänkning. En elev låg på stanine 1 vid kartläggning 1 ingen signifikant förändring.

För elever i Förskoleklass eller åk 1 används följande tester Hur låter orden?, Fonolek, LäsEttan och DLS bas för skolår 1 och 2

Hur låter orden? och Fonolek mäter fonologisk medvetenhet, det vill säga barnets förmåga att laborera med olika språkljud, som är viktigt för kommande läs- och skrivinläring.

LäsEttan kartlägger och säkerställer att det första skolåret gett tillräckliga basfärdigheter i läsning.

DLS bas ger en uppfattning om elevens inställning till läsning, samt hur långt eleven hinner läsa med bibehållen förståelse.

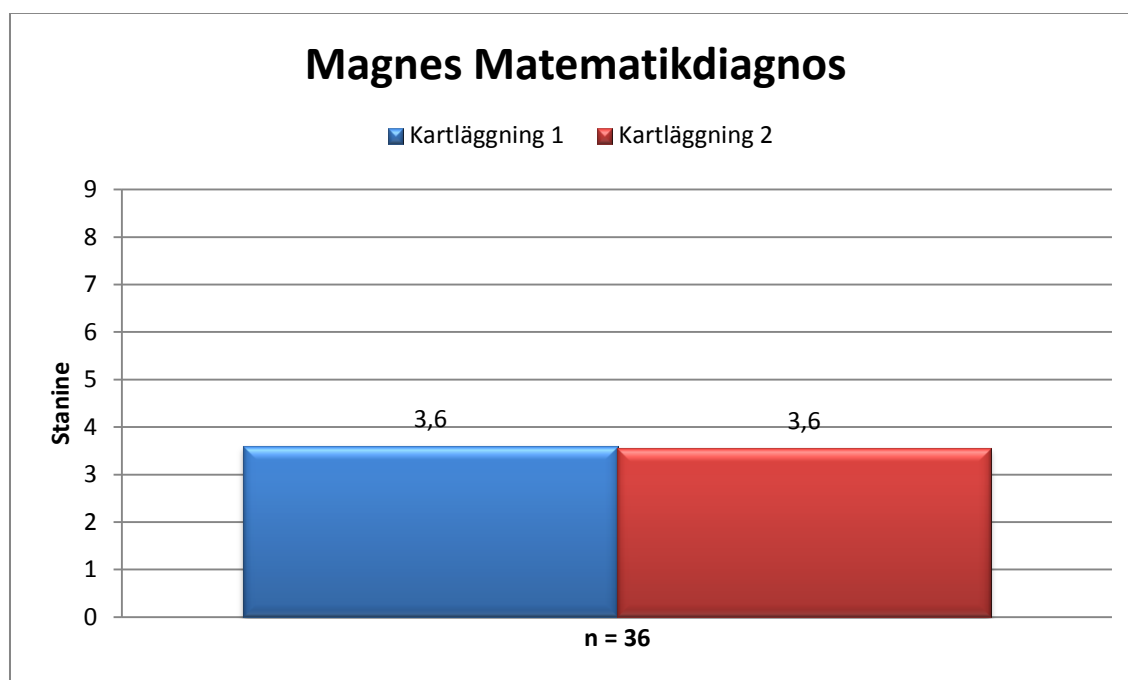
Eftersom gruppen är färre än 10 individer redovisas inga resultat på gruppnivå.

Generellt kan sägas att de elever som har visat på svårigheter gällande sin läs- och skrivutveckling har tillsammans med skolan identifierats vid kartläggning 1.

Vid kartläggning 2 har flera av dessa elever en ålderadekvat läsning och några har fortfarande svårigheter.

4.3 Resultat i matematiktest

Syftet med Olof Magnes matematikdiagnoser är att kartlägga problemlösning, taluppfattning, formuppfattning, geometri, huvudräkning och algoritmer. Testet genomfördes av 36 barn vid båda kartläggningarna. Två elever gick i förskoleklass vid det första kartläggningstillfället och var därmed för unga för att genomföra testet.

Figur 4. Diagrammet visar testresultat, på gruppnivå, inom matematik vid kartläggning 1 respektive 2. Resultaten anges i Stanineskalan 1-9 (stanine 1-3 ligger under genomsnittsvärdet för åldern, stanine 4-6 ligger inom genomsnittsvärdet och stanine 7-9 ligger över genomsnittsvärdet för åldern). Antal barn betecknas med n. Observera att antalet barn varierar mellan de olika deltesterna.

På gruppnivå skedde ingen signifikant höjning eller sänkning av resultatet. Samtliga resultat på gruppnivå ligger strax under genomsnittsvärdet.

Spridningen i de individuella resultaten var stor. Vid kartläggning 1 varierade de mellan staninevärdet 1 och 9. Vid kartläggning 2 hade åtta elever höjt sina resultat signifikant och sju elever hade en signifikant sänkning.

Resultatet för åtta elever låg på stanine 1, dvs. lägsta möjliga resultat, vid kartläggning 1.

Fem av dessa hade vid kartläggning 2 förbättrat sina resultat, varav två signifikant, medan tre elever låg kvar på samma nivå.

4.4 Känsломässig status

Becks ungdomsskalor (BUS), är ett självskattningsmaterial för att bedöma emotionell och social problematik hos barn och ungdomar mellan 7-18 år. Skalorna är normerade från 9 år. I de första årskurserna har barnet antingen svarat på upplästa påståenden eller inte svarat alls. I dessa fall är inte en jämförelse mellan första och andra kartläggningen relevant. Skalorna avser att mäta barns upplevelse av och mäta graden av Ångest, Depression, Ilska, Normbrytande beteende samt Självbild.

Totalt har 35 barn fyllt i BUS vid antingen ena eller båda tillfällena. I denna rapport redovisas alla barns skattningar, oavsett om de skattat en eller två gånger. Värdena får således ses som en beskrivning av hur en grupp familjehemsplacerade barn från Uppsala rapporterar sitt mående vid något eller några tillfällen, och inte som ett mått på hur måendet förändrats mellan första och andra kartläggningstillfället.

Genomsnittsvärdet för de 35 barnens skattningar visar inga förhöjda värden. Samtliga skalresultat ligger inom genomsnittet. Ingen statistiskt säkerställd skillnad märks på gruppnivå mellan kartläggning 1 och 2, men man kan se en tendens till ökad förekomst av Ångest, Depression och Ilska. Dock döljer genomsnittet stora skillnader mellan de olika individerna.

4.5 Styrkor och svårigheter

Skattning med formuläret Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), syftar till att få en allmän bedömning av barnets beteende för att få en uppfattning om dess psykiska hälsa. Både lärare och familjehem skattar barnets förmågor inom fem områden: Emotionella symptom, Uppförandeproblem, Hyperaktivitet, Kamratproblem samt Prosocialt (socialt gynnsamt) beteende. Genom att få en bild av såväl risker som styrkor kan resultatet vara en hjälp för att se vad barnet behöver för en så bra utveckling som möjligt.

Samtliga familjehem och skolor har fyllt i SDQ vid båda tillfällena. I många fall är det två olika lärare som fyllt i skattningarna. Orsaken är att de flesta barn har bytt lärare och/eller skola under projektperioden, antingen som en naturlig konsekvens av övergång mellan årskurser eller för att eleven har bytt skola eller flyttat. Nio av barnen har även bytt familjehem mellan kartläggningarna, och skattningarna har gjorts av olika familjehem.

Inga statistiskt säkerställda skillnader finns mellan kartläggningarna, men man kan se en positiv trend där både lärare och familjehem skattar lägre förekomst av problem vid andra kartläggningen.

4.6 Adaptiva färdigheter

För att bedöma den repertoar av anpassningsfärdigheter hos barnet/ungdomen som behövs för att fungera i vardagen används formuläret Adaptive Behavior Assessment System II (ABAS-II). Skattningarna omfattar Kommunikation, Samhällsdelaktighet, Kunskapstillämpning, Hem/skolbeteende, Hälsa och säkerhet, Fritid, Självomsorg, Självstyrning och Relationsförmåga.

Skattningen görs av familjehemsföräldrar respektive lärare. I många fall är det två olika lärare som fyllt i skattningarna. I nio fall har barnen även bytt familjehem mellan skattningarna. Vid första kartläggningen fyllde 37 av de 38 barnens skolor och familjehem i ABAS-formulären, vid den andra kartläggningen var motsvarande siffra 35.

Generellt skattar skolorna barnens färdigheter på en högre nivå än vad familjehemmen gör. På gruppnivå skattar lärarna barnens adaptiva färdigheter, dvs. fungerande i vardagen, inom genomsnittets nedre del jämfört med jämnåriga. Familjehemmen skattar barnens adaptiva förmåga klart under genomsnittet jämfört med jämnåriga.

Tendensen i både skolornas och familjehemmens skattningar är att barnen sackar efter i utvecklingen av adaptiva färdigheter mellan kartläggning 1 och 2. Skillnaderna mellan kartläggningarna är inte statistiskt säkerställda.

4.7 Relation mellan elev och lärare

Visuell Analog Skala (VAS), är en relationsskala avsedda att bedöma kvaliteten i relationen elev-lärare och lärare-elev.

Lärarna har fyllt i två skalor för att svara på frågorna: ”Hur lätt är det att nå fram till den här eleven känslomässigt?” samt ”Hur lätt är det att nå fram till den här eleven kunskapsmässigt?”. Varje barn har fyllt i en skala för att svara på frågan ”Hur mycket tror du att din klasslärare/mentor bryr sig om dig?”.

Samtliga lärare och barn har fyllt i skalan vid båda testtillfällena. I många fall är det två olika lärare som fyllt i skattningarna. Resultatet visar att barnen vid båda tillfällena skattar något högre än lärarna när de ska beskriva relationen. Vid andra skattningstillfället skattar lärarna att de har något lättare att nå fram till barnen känslomässigt jämfört med det första skattningstillfället.

4.8 Ensamkommande barn

Ensamkommande barn som är familjehemsplacerade har tidigare varit en relativt okänd grupp i Skolfam-sammanhang. Denna grupp har på senaste åren blivit stor i Sverige.

De ensamkommande barnen i Skolfam Uppsala har varit två till antalet. Båda barnens familjer kom till Sverige mellan kartläggning 1 och kartläggning 2 och barnens medverkan i Skolfam avslutades.

Denna grupp barn/ungdomar har det senaste året blivit mycket stor i Uppsala. De flesta är över 13 år och faller utanför Skolfams målgrupp. Gemensamma insatser mellan skola och socialtjänst är viktiga och Skolfams erfarenheter kring kartläggning och uppföljning kan vara av intresse.

4.9 Barn med diagnos

Nästan hälften av Uppsalas Skolfam-barn har en NPF diagnos, (neuropsykiatrisk funktionsnedsättning), därför kan det finnas anledning att titta på utvecklingen hos denna grupp barn.

Nio barn hade en eller flera diagnoser när Skolfam startade, ADHD och AST (autismspektrumtillstånd). Sju barn fick diagnosen ADHD efter kartläggning 1. Tre barn fick en eller flera diagnoser efter kartläggning 2, (lindrig utvecklingsstörning, ADHD och dyslexi). En diagnos var inte längre aktuell på ett barn, (lindrig utvecklingsstörning). Två barn utreds för närvarande med frågeställning NPF. Ytterligare tre barn väntar på utredning med frågeställning NPF. Två remisser är skickade med frågeställning NPF och språkstörning.

Av de barn med diagnos lindrig utvecklingsstörning, har ett skrivits in i särskola och Skolfam har avslutat sina insatser. Det andra barnet har ännu inte skrivits in i särskola, utan följer ordinarie undervisning med stora anpassningar och åtgärdsprogram.

Det betyder att av de 38 barn, ålder 6-15 år, som ingår i Skolfam Uppsalas rapport har 16 barn en NPF diagnos, 42 %, och ytterligare 5 barn väntar på utredning med frågeställning NPF.

När en jämförelse görs mellan gruppen barn med NPF-diagnos och gruppen barn utan NPF-diagnos (barn med diagnos utvecklingsstörning har tagits bort från båda grupperna) visar det inte på någon signifikant skillnad. Det gäller resultaten på både de kognitiva och de pedagogiska testerna. Resultaten för båda grupperna ligger inom genomsnittsvärdet.

4.10 Enkät

I februari 2016 skickades en elektronisk enkät ut till Skolfams samarbetspartners (familjehem, lärare, elevassistenter, rektor, elevhälsa). Barn och vårdnadshavare finns inte med i denna undersökning. En diskussion förs hur och av vem de ska intervjuas.

Enkäten skickades ut till 153 personer varav 77 svarade, ca 50 %.

Syftet var att undersöka hur de har upplevt samarbetet med Skolfam, för att Skolfam ska kunna bli bättre och utveckla verksamheten. Resultatet av enkäten är anonymt och presenteras på gruppnivå.

För att se hur resultaten skiljer sig mellan de tre grupperna, se bilaga 3.

- Skolfam har lett till ökad kunskap om barnet anser 73 personer helt/till stor del/till viss del och 4 instämmer inte alls.
- Skolfam har lett till ett ökat fokus på barnets skolgång anser 70 personer helt/till stor del/till viss del, 6 instämmer inte alls och 1 vet ej/ingen åsikt.
- Skolfam har lett till ett ökat samarbete mellan familjehem och skola anser 58 personer helt/till stor del/till viss del, 14 instämmer inte alls och 5 vet ej/ingen åsikt.
- Skolfam har synliggjort kunskapsluckor och behov hos barnet som inte har varit kända tidigare anser 59 personer helt/till stor del/till viss del, 13 instämmer inte alls och 5 vet ej/har ingen åsikt.

En av frågorna, ”Vilken skillnad ser du i skolan sedan Skolfam startade?” besvarades med individuella kommentarer av 39 personer. Av dessa ser 25 personer en positiv skillnad i samarbetet med Skolfam, 8 personer har samarbetat så kort tid med Skolfam att de tycker att det är svårt att svara på frågan och 6 personer ser ingen större skillnad. Dessa individuella kommentarer redovisas inte.

4.11 Nationella Skolfam-resultat

Av de 56 Skolfam-barn i Sverige som hittills slutat i grundskolan, har 45 barn (80 %) haft behörighet att söka till gymnasiet yrkesprogram. Socialstyrelsen har tagit fram underlag för att kunna jämföra hur många av de familjehemsplacerade barnen totalt som hade behörighet till gymnasiet 2015 (yrkesprogrammet), vilket är 62 %.

För Sveriges alla barn var det 85,6% som var behöriga 2015 att söka vidare till gymnasiet (yrkesprogram)

5. Analys

5.1 Kognitiv utveckling

Barnens utveckling på gruppnivå vad gäller resultaten på WISC-IV är positiv på en statistiskt säkerställd nivå. Gruppens värde för Hela skalan har gått upp från att ha varit inom spannet *Genomsnittets nedre del* till att hamna inom spannet *Genomsnittligt*.

Enligt WISC-IV manual (2007) avspeglas brister i omsorg och omhändertagande i barns testresultat. Graden av stimulans påverkar dessutom i vilken utsträckning barnets medfödda förutsättningar får möjlighet att utvecklas. Det är rimligt att tänka sig att ökningen på gruppnivå hos barnen i Skolfam går att koppla till att de vuxna runt dem har gett dem ökad uppmärksamhet, stimulans och stöd, samt att samverkan mellan familjehem, socialtjänst och skola har lett till mer samordnade och riktade insatser. Flera barn som remitterats till Barn- och ungdomspsykiatri, BUP, för neuropsykiatrisk utredning och fått diagnos inom ADHD- eller AST(Autismspektrumtillstånd)-området, har fått ett tydligare stöd utifrån sina behov.

På individnivå hade 7 av 38 barn en negativ trend vad gäller kognitiv utveckling. Sex av de barnen hade relativt höga värden vid första kartläggningen. Flera av dem mådde psykiskt dåligt vid det andra kartläggningstillfället, vilket kan ha påverkat resultatet.

Det sjunde barnet befann sig på särskolenivå vid båda kartläggningarna.

23 av 38 barn uppvisar högre resultat vid den andra kartläggningen, för 8 av barnen är resultatet oförändrat. Intressant att notera är att barn med relativt låga resultat vid första kartläggningen uppvisar en mycket gynnsam utveckling vid den andra kartläggningen. (Se figur 2). Det förefaller som att barnen med störst behov av stöd verkar ha gynnats mest av Skolfams arbetsmodell.

Skolfams kartläggning av dessa barns styrkor och svårigheter kan ha bidragit till större förståelse för barnens behov av stöd och insatser, samt förbättrat samarbetet mellan skola och familjehem.

Fallbeskrivning

Alex* stod på tur att ingå i Skolfam när han gick i årskurs fyra. Han hade nyligen utretts av en extern psykolog, på uppdrag av socialtjänsten och fått diagnosen lindrig utvecklingsstörning. Utredningen visade också på autistiska drag hos pojken, men en sådan diagnos fastställdes inte.

En särskoleinskrivning diskuterades, vilket gjorde att Skolfam egentligen inte skulle ta in honom. Ansvarig socialsekreterare skulle skaffa vårdnadshavares underskrift för särskoleinskrivning, men kände sig tveksam till särskola för pojken. Även den skola han gick i var tveksamma.

Socialsekreteraren ordnade ett möte med den externa psykologen, som presenterade sin utredning. Skolfam berättade om sitt arbetssätt och man bestämde att skjuta upp en särskoleinskrivning. Det innebär att Skolfam nu kunde starta arbetet och stötta skolan med riktade insatser, för att se vad det kunde ge för möjligheter utvecklingsmässigt för pojken.

Eftersom psykologutredningen var nygjord, så var det bara specialpedagogen som gjorde sin kartläggning: tester, klassobservation och samtal med lärare, speciallärare och elevassistent.

Tillsammans med skola och familjehem beslutades det om insatser både i klassrumssituationen och individuellt. Skolan hade redan ett väl fungerande arbete runt pojken i klassrummet, men specialpedagogens kartläggning ledde till riktade individuella insatser för att bl.a. utveckla ord- och begreppsförståelsen, samt att pojken fick en egen dator som arbetsredskap.

Täta uppföljningar gjordes för att följa arbetet och stötta lärare och elevassistent. Skolans rektor var delaktig i samtliga möten och skapade förutsättningar för arbetet med pojken.

Vid kartläggning 2 visade de kognitiva testerna en normalbegåvad pojke, men med en ojämn profil. De pedagogiska testerna visade en god utveckling lästekniskt och inom matematik. Språkligt hade han utvecklats, men inte följt sin åldersgrupp. Språkliga tilläggstester gjordes som påvisade brister inom flera språkliga områden. Skolan remitterade pojken för en logopedutredning.

I dagsläget har pojken fått en diagnos inom AST (autismspektrumtillstånd). Diagnosen lindrig utvecklingsstörning har tagits bort. Han går i vanlig klass på högstadiet, med tillgång till resursperson och extra stöd av speciallärare för att träna den språkliga delen. Han har betyg i samtliga ämnen.

*Alex heter egentligen något annat

5.2 Pedagogisk utveckling

I den pedagogiska kartläggningen ingår, förutom testerna, en intervju med eleverna om deras skolsituation, hur de uppfattar sitt eget lärande, styrkor och behov och hur det fungerar socialt i skolan. Lärare och familjehem svarar på samma typ av frågor om eleven, skriftligt. Vid kartläggningstillfället görs också en klassobservation. För att skapa en helhets bild av elevens förutsättningar och behov, är alla delar viktiga.

De synpunkter som eleven beskriver under intervjun, skrivs in i Skolfam-planen med syfte att tydliggöra elevens röst under kommande diskussioner mellan skola, familjehem och Skolfam.

Läs- och skriv

Barnens resultat på de pedagogiska testerna på grupp nivå är oförändrat medan resultatet på helskala på de kognitiva testerna visar en signifikant ökning på grupp nivå.

Barns intellektuella förmåga avspeglas inte alltid i deras skolresultat. Prestationer i skolan påverkas också av miljöfaktorer och barnets exekutiva funktioner, förmågan att planera, påbörja, genomföra och avsluta en uppgift.

Resultaten på de pedagogiska testerna inom området läs- och skriv är oförändrat på grupp nivå, samtliga resultat ligger inom eller strax över genomsnittsvärdet. Många av våra barn har haft en bristfällig språkutveckling. En av orsakerna kan vara att de inte har tränat det tidiga samtalet tillräckligt mycket, de har många gånger saknat vägledning och modellande av vuxna. Petri Partanen (2009) skriver att god språkutveckling har en stor betydelse för utvecklingen av högre mentala funktioner, vilket bl.a. innebär att eleven får förutsättningar till självreglering och att utveckla en inre struktur. Den inre strukturen, de exekutiva funktionerna, möjliggör för eleven att kunna planera, påbörja, genomföra och avsluta. Skolframgång bygger bl. a. på att eleven har tillgång till sina exekutiva funktioner.

De flesta av Skolfams elever har haft en åldersadekvat utveckling lästekniskt mellan kartläggningarna. Att vara en god teknisk läsare underlättar för eleverna när de sedan ska tolka och förstå det de läser. Ord- och begreppsförståelsen har också utvecklats mellan kartläggningarna. För en tredjedel av eleverna har denna utveckling skett långsammare än förväntat.

Att inte ha en åldersadekvat språkutveckling påverkar läsningen mer påtagligt när eleverna blir äldre och bakgrundsförståelse, samt den ämnesspecifika förståelsen får en allt större betydelse i läsningen av text.

Caroline Liberg (2010), forskare inom barn och ungas språk- och läsutveckling, skriver att när man läser en text behöver man förstå minst nittiofem procent av orden för att kunna förstå sammanhanget. Elever som i första hand kan de mest frekventa orden och inte förstår de ämnesspecifika ord som är meningsbärande för texten, kan tappa sammanhanget och börja gissa. Gissningarna leder oftast fel, vilket kan göra att eleven ger upp och tappar självförtroendet. Det blir nästan omöjligt att kunna resonera om det lästa efteråt, vilket är en viktig betygsgrundande förmåga.

Skolfams elever, oavsett modersmål, behöver insatser både i skola och i familjehem, för att utveckla sin språkförmåga och stärka sina exekutiva funktioner. Träning och kompensation sker t.ex. genom struktur, tydlighet, ordförklaringar, lässtrategier, textsamtal och lärande samtal i skolans alla ämnen. Skolfam i Uppsala prioriterar detta område i samarbetet med skola och familjehem, vilket kan vara en av förklaringarna till att resultaten på grupp nivå inom området läs- och skriv ligger kvar på en åldersadekvat nivå.

Matematik

Resultatet på matematikdiagnosen på gruppnivå, ligger i det nedre spannet av genomsnittet och visar ingen signifikant höjning eller sänkning mellan kartläggningarna.

På individnivå har flera elever en bättre måluppfyllelse i matematik och några av de äldre barnen har höjt sitt matematikbetyg.

”Undervisningen i matematik ska bidra till att eleverna utvecklar intresse för matematik och tilltro till sin förmåga att använda matematik i olika sammanhang”, enligt Läroplan för grundskolan (2011).

Vid kartläggningstillfället framkommer att många av Skolfams elever har en låg tilltro till sin matematiska förmåga. Låg tilltro kombinerat med bristande språklig förmåga kan försvåra elevens matematikutveckling.

Den matematikdiagnos som används mäter inte hela elevens matematiska kunskap, men hjälper oss att se elevens olika matematiska förmågor och eventuella kunskapsluckor.

Dialogen som förs med eleven under testsituationen ligger till grund för det fortsatta samtalet tillsammans med skola och familjehem i syfte att stärka elevens självförtroende och individanpassa eventuellt stöd.

Om bedömningen är en analys, där det framgår vilket kunnande som eleven har visat och vad lärandet och undervisningen ska inriktas på framöver, så kan bedömningen bli positivt framåtriktad och stärka elevens tro på sin förmåga, skriver Lisa Björklund Boistrup (2013).

Fallbeskrivning:

Sara* gick i femte klass vid Skolfams första kartläggning. Hon hade bytt familjehem flera gånger. Hennes resultat på testerna visade en normalbegåvad flicka som presterade åldersadekvat på de pedagogiska testerna, men hennes måluppfyllelse i skolan var lägre än vad kartläggningen visade. Sara hann oftast inte färdigt med sina uppgifter och fick till viss del arbeta hemma.

Vid intervjuerna med Sara, som både Skolfams psykolog och specialpedagog gjorde som en del i kartläggningen, framkom att hon inte tyckte att lärarna lyssnade på henne och att hon upplevde att hon inte fick den hjälp hon behövde. ”De tycker att jag är besvärlig” berättade hon. När Skolfams specialpedagog var med i skolan under en dag, passade hon på att prata med flera av de undervisande lärarna, för att lyssna på deras förväntningar och relation till flickan. Det framkom att flera lärare tyckte att Sara kunde upplevas som uppkäftig och ”gåpåig”. Att hon la sig i hur lärarna undervisade och hur klasskamrater behandlades, att hon var väldigt negativ. De tyckte att hon skulle kunna prestera bättre på lektionerna än hon gjorde, att hon la energi på fel saker. Några lärare såg igenom Saras attityd och beskrev en engagerad elev som hade många kloka åsikter, men behövde träna på hur hon framförde dem.

Vid samtal med familjehemmet beskrev de en ansvarstagande flicka som påtalade orättvisor, men hade lätt att se det negativa framför det positiva, att hennes självförtroende var svagt och att hon hade svårt att ta till sig beröm.

Skolfams arbete fokuserades på att skapa en förståelse i arbetslaget för Saras kaxiga och negativa attityd, samt behov av att bli lyssnad på och tas på allvar. Socialsekreteraren berättade vissa delar av Saras bakgrund och hur det har påverkat henne och hennes tillit till vuxenvärlden. Mentor började med enskilda samtal med Sara för att ge henne utrymme att framföra vad hon tyckte. De arbetade i klassen med hur man kan framföra sin åsikt för att bli lyssnad på. Skola och familjehem hade ett tätt samarbete för att följa upp när Sara kom hem och var besviken på saker som hänt.

Resultaten på kartläggning 2 visade inte på några skillnader varken på de kognitiva eller på de pedagogiska testerna, men Sara hade en bättre måluppfyllelse i alla ämnen och ett år senare hade hon höjt sju betyg. Hon har själv sagt till sin socialsekreterare att Skolfam hjälpt henne så att lärarna lyssnar och förstår henne bättre, att hon nu litar mer på att hon kan och att hon får den hjälp hon behöver.

*Sara heter egentligen något annat

5.3 Mående och beteende

Barnens psykiska mående ligger på gruppnivå inom genomsnittet och kan vid en första anblick gesken av en välmående grupp barn. Många av barnen mår också bra, men det finns barn som uppvisar psykisk ohälsa. Spridningen inom gruppen är väldigt stor, måendet har förändrats för några till det bättre och för några till det sämre mellan kartläggningstillfällena.

På individnivå skattar 15 av barnen, i en eller båda kartläggningarna, att de i betydligt högre grad än andra barn upplever symptom på Ångest och/eller Nedstämdhet och/eller Ilska. Fem barn skattar sin Självbild som mycket låg vid ett eller båda kartläggningstillfällena.

Familjehemsplacerade barn är en riskgrupp vad gäller psykisk ohälsa. Exempel på faktorer som påverkar individens mående och förutsättningar är bl.a. tidigare trauma och omsorgssvikt, omplacering till annat familjehem, hemtagningsbegäran från biologiska föräldrar, hur umgänget med biologiska föräldrar fungerar, hur familjehem och skola kan möta barnets behov, samt barnets exekutiva funktioner och eventuella neuropsykiatriska svårigheter.

På gruppnivå syntes en tendens till försämrat psykiskt mående mellan kartläggning 1 och 2, vilket delvis kan förklaras med det allmänt försämrade mående som hänger samman med pubertet och tonår. De familjehemsplacerade barnen är dessutom extra sårbara vid de förändringar och ökade krav som ställs på barn vid övergång till högstadiet. En av Skolfams uppgifter är att överbygga dessa svårigheter i samarbete med familjehem och skola.

Resultaten från skattningarna gällande psykiskt mående ledde till vidare diskussioner om barnens psykiska hälsa och användes som underlag för att ge insatser i form av kontakter med skolkurator, remiss till barn- och ungdomspsykiatri, BUP, för utredning och/eller eventuell behandling, samt i vissa fall psykologisk handledning till familjehem.

Vad gäller relationen lärare – barn, så har barnen generellt en bättre upplevelse av sin relation till lärarna än lärarna till barnen. Lärarna skattar att det är lättare att nå barnen känslomässigt ju äldre de blir, vilket visar sig i en tendens till ökning på VAS-skalan mellan kartläggning 1 och 2. Möjligen har Skolfams arbete med att tydliggöra barnens svårigheter och styrkor bidragit till större förståelse för dem, och de har blivit mer sedda av lärarna.

Vad gäller barnens vardagsfärdigheter så ligger skattningen av adaptiv förmåga, ABAS-skalan, lågt i jämförelse med genomsnittet och försämras något mellan kartläggning 1 och 2. Generellt skattar skolorna barnens färdigheter på en högre nivå än vad familjehemmen gör.

En orsak till skillnaden i bedömning kan vara att skoldagens inbyggda struktur gör det lättare för barnet att veta vad som förväntas i olika situationer. Skolans personal har också ett bredare perspektiv på barns färdigheter i olika åldrar och har en pedagogisk utbildning.

Familjehemmens upplevelser av större svårigheter i vardagen kan hänga samman med att man är färre vuxna som delar på ansvaret, har barnet på heltid och oftast utan avlastning. Konflikter kring läxläsning är vanligt förekommande.

Det är dessutom vanligt att barnet uppför sig så gott det kan och ”håller ihop sig” i skolan, men släpper taget och agerar ut när det kommer hem. Därmed kan det vara vanligare med konflikter och svårigheter i familjehemmet än i skolan.

Som grupp betraktat så matchar inte barnens vardagsfärdigheter deras kognitiva förmåga som ligger högre, och deras adaptiva förmåga utvecklas inte heller åldersadekvat. Detta kan bero på tidigare trauma och omsorgssvikt, och man kan förvänta sig att den här gruppen barn behöver ett tydligt vuxenstöd högre upp i åldrarna, både i hemmet och i skolan. En annan orsak kan vara hög förekomst av neuropsykiatriska funktionssvårigheter, NPF, i gruppen.

Skolfam har också sett att det kan vara svårt för vissa familjehem att fylla i ABAS-formuläret, varför vi fortsättningsvis kommer att genomföra det i intervjuform till samtliga familjehem. Samtidigt hoppas vi få fördjupad information om barnens vardagsfungerande och familjehemmens behov av stöd.

5.4 Barn med diagnos

”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”, enligt Läroplan för grundskolan (2011).

Föräldrar till elever som har NPF-diagnos, (neuropsykiatrisk funktionsnedsättning), och eleverna själva upplever ofta att de har svårigheter med inläringen i skolan, enligt Riksförbundet Attentions undersökningar (2014, 2016).

Kartläggning, tydlig planering och noggranna uppföljningar av insatta åtgärder är en förutsättning för att dessa elever ska få möjlighet att lyckas i skolarbetet. Skolinspektionens granskning visar att dessa förutsättningar oftast saknas för elever med funktionsnedsättning, enligt Skolverkets rapport (2015). I rapporten påtalas också vikten av att skolan tar vara på föräldrars kunskap och erfarenhet om sitt barns specifika behov och förutsättningar.

Nästan hälften av Uppsalas Skolfam-barn har en NPF-diagnos. När en jämförelse görs mellan dessa barn och gruppen barn utan NPF-diagnos (barn med diagnos utvecklingsstörning har tagits bort från båda grupperna) visar det inte på någon signifikant skillnad. Det gäller resultaten på både de kognitiva och de pedagogiska testerna. Resultaten för båda grupperna ligger inom genomsnittsvärdet.

Skolfams uppdrag är att ta tillvara kunskapen om barnets förutsättningar och behov, genom att kartlägga, planera och följa upp elever, samt bygga ett starkt nätverk tillsammans med skola och familjehem över tid. Detta riktade arbete, samt Skolfam Uppsalas prioriterade satsning på att stärka språkliga förmågor, kompensera och träna exekutiva funktioner och utveckla det sociala samspelet, kan vara en förklaring till att barnen med NPF-diagnoser, vid kartläggning 2, presterar likvärdigt med övriga Skolfambarn på gruppnivå.

Fallbeskrivning

Katrina* började i Skolfam när hon gick i årskurs fem. Hon hade nyligen fått diagnos inom AST (autismspektrumtillstånd) och hade stora svårigheter både inlärningsmässigt och socialt. Hon fastnade i avskärmande beteenden och hade svårt att hålla distans i sin kontakt med vuxna och barn. Hon hade svårt att hitta i skolbyggnaden och kunde inte ta eget ansvar för skolarbetet, varken vad det gällde att komma igång, avsluta eller arbeta självständigt.

Vid första kartläggningen användes de resultat som fanns från den tidigare psykologutredningen, utanför Skolfam, men specialpedagogen gjorde alla sina tester. Katrinas kognitiva förmåga låg under genomsnittet för barn i hennes åldergrupp. De pedagogiska testerna visade att hennes lästeknik, stavning och ordförståelse var åldersadekvat men hennes läshastighet något långsam. Hennes resultat på matematiktesterna var mycket ojämna och låga utifrån ålder.

Målen som lyftes fram i samarbete med skolan förutom struktur, tydlighet och förförståelse, var att bygga på Katrinas intresse och starka sidor att läsa och skriva. Skolfam rekommenderade en fördjupad kartläggning av Katrinas matematikkunskaper, för att fånga upp svårigheter och vilka starka sidor som skulle gå att bygga på, samt vilka hjälpmedel/verktyg hon behövde i vardagen både i skolan och hemma. Skolans specialpedagog gjorde en bredare screening och sedan remitterades Katrina för en Dyskalkyli-utredning, som visade på matematiksvårigheter, men inte Dyskalkyli.

Inför högstadiet fanns möjlighet att välja en mindre högstadieskola. Skolfam var med och gjorde en överlämning redan under vårterminen, för att förtydliga Katrinas förutsättningar och behov. Huvudmålen var att fortsätta stärka Katrinas språkliga förmågor, kompensera och träna exekutiva funktioner och utveckla hennes sociala samspel. En elevassistent började arbeta tillsammans med Katrina. Hon fokuserade på att med ett positivt och salutogent förhållningssätt hjälpa Katrina att hitta strategier för sitt lärande, och utveckla sitt samspel med kamraterna i klassen. Arbetet följdes och utvecklades på Skolfams uppföljningsmöten med skola och familjehem. Elevassistenten använde sig av samtal och modellerande (förevisa) i kombination med kompenserande hjälpmedel, vilket var en stark framgångsfaktor.

Resultaten på Kartläggning 2 visar en flicka som förbättrat sina resultat kognitivt och som ligger kvar ålderadekvat på läs- och skrivtesterna, men lågt vad det gäller matematik. Katrina behöver fortfarande vägledning att sätta upp delmål vid större arbeten och hjälp med förståelse och repetition när det är nya arbetsområden som hon inte är bekant med. Men hon tar större eget ansvar för skolarbetet, är mer självständig och slutför de flesta arbetsuppgifterna i tid. Elevassistenten följer inte längre Katrina hela skoldagen, utan arbetar också som resurs för fler elevgrupper, men hon träffar Katrina varje dag för att sammanfatta dagen. Socialt har Katrina en bättre integritet och har kamrater som uppskattar hennes kreativitet och omtänksamhet. Hon är intresserad av vad som händer i samspelet med andra och vill gärna diskutera saker som hänt eller som hon funderar över med elevassistenten och familjehemmet. Katrina har betyg i samtliga ämnen utom matematik och kemi. Svenska är ett av hennes starkaste ämnen.

*Katrina heter egentligen något annat

5.5 Skolfams samarbete med skolor

Skolfams arbete tillsammans med skola och familjehem fokuserar på barnets kognitiva och sociala förutsättningar, utifrån ett salutogent förhållningssätt.

En klassobservation görs vid varje kartläggningstillfälle av specialpedagogen och ibland även psykologen i Skolfam. Förutom att se hur eleven fungerar i klassrumssituationen, ger det också möjlighet att skapa en relation med undervisande lärare och påbörja ett samtal utifrån deras kompetens och kunskap om eleven.

Tillsammans med skolan diskuteras sedan eventuella insatser på organisation-, grupp- och individnivå. Samarbetet med skolans rektorer och elevhälsa är viktigt, för att bl.a. skapa förutsättningar för pedagogerna att utveckla arbetet runt barnet.

I Skolfams arbete ingår också att bygga nätverk och skapa en god allians, med förståelse för våra olika uppdrag, tillsammans med skola och familjehem över tid.

Under den tidsperiod som rapporten belyser har 30 % av barnen i Skolfam bytt familjehem. Det innebär ofta ett skolbyte för barnet, i de flesta fall mitt under pågående läsår. Barnet får också till stora delar ett nytt nätverk. Skolfams erfarenhet och kunskap bidrar till kontinuitet runt barnet. Brobyggnad kring barn är extra viktigt i dessa utsatta situationer.

När hemflytt till biologiska föräldrar är aktuell innebär detta som regel ett skolbyte. Skolfam erbjuder alltid ett informationsöverlämnande till den nya skolan utifrån godkännande av vårdnadshavare.

Insatser som är gjorda på organisation-, grupp- och individnivå efter Skolfams kartläggningar:

- Ord- och begreppsträning
- Textsamtal, förförståelse, lärande samtal
- Arbetsätt för att utveckla socialt samspel
- Skapa struktur (kalender, checklista schema, app)
- Dator, Ipad, talsyntes, stavningsprogram, tangentbordsträning mm
- Alternativa tidshjälpmedel, t.ex. timstock
- Mattspel, begreppskort mm
- Arbetsminnesträning
- Läxhjälp i skolan
- Avslappningsövningar i klassrummet
- Stimulera eleverna till positivt tänkande runt skolprestation, minska stress
- Diskutera förväntningar på eleven i arbetslaget
- Skolfams psykolog föreläser i ämnet trauma
- Konsultation av Skolfams psykolog och/eller specialpedagog

För information om vad skolorna anser om samarbetet med Skolfam se bilaga 3.

5.6 Skolfams samarbete med familjehem

Skolfam i Uppsala har valt att erbjuda familjehemmen en egen återkoppling av testresultaten, innan man träffas tillsammans i skolan.

Syftet är att familjehemmet ska få möjlighet att ställa frågor kring barnets resultat och påbörja ett samtal tillsammans med Skolfam om hur de kan bidra till barnets positiva utveckling utifrån kartläggningens resultat. Möjlighet finns också att diskutera eventuella behov för familjehemmet, så att de på bästa sätt kan stödja barnets skolgång. Nästan alla familjehemmen har tackat ja till detta erbjudande och sagt att de fått en annan förståelse och kan vara mer delaktiga på återkopplingsmötet i skolan.

Insatser i familjehemmen som är gjorda under denna period:

- Stimulera till högläsning
- Modeller för effektiv lästräning (som skolan använder sig av)
- Stimulera till samtal/ord- och begreppsträning i vardagen
- Tips för att träna klockan/tidsuppfattning
- Vardagsmatematik
- Tips för att träna engelska
- Minnesträning (korsord, pysselböcker, spel)
- Rutiner för läxor
- Skapa struktur (kalender, checklista, schema, app)
- Förslag på avslappningsövningar
- Uppmuntra till fritidsaktiviteter
- Stimulera till positivt tänkande genom att tillsammans skriva i ”Positiva boken” varje dag

I kapitel 5.2 beskrivs att Skolfams elever är i behov av insatser både i skola och i familjehem, för att utveckla sin språkförmåga och stärka sina exekutiva funktioner. Skolfam i Uppsala prioriterar detta område i samarbetet med skola och familjehem, vilket bl. a innebär att Skolfams specialpedagoger är med på familjehemsutbildningar och pratar om språkets betydelse och hur man på ett enkelt sätt kan stimulera detta i vardagen.

Skolfams psykologer har hållit föreläsningar om trauma och neuropsykiatri på temakvällar för bl. a. familjehem.

För information om vad familjehemmen anser om samarbetet med Skolfam se bilaga 3.

5.7 Enkät

Skolfams uppdrag är att kartlägga och följa upp familjehemsplacerade barns skolgång. Barnet deltar utifrån att det ingår i gruppen familjehemsplacerade barn och inte utifrån att det föreligger någon känd problematik för det enskilda barnet. Det betyder att den enskilda skolan och familjehemmet börjar samarbeta med Skolfam utan att de själva frågat efter det. Att skapa en god allians och visa förtroende för deras kompetens och kunskap, blir en viktig framgångsfaktor i arbetet runt barnet.

Syftet med enkäten var att se hur detta samarbete har fungerat, om Skolfam bidragit till ett ökat fokus på barnets skolgång samt en ökad kunskap om barnets förutsättningar och behov.

En hög procent av de svarande från skolan (rektor/elevehälsa, lärare/elevassistent) anser att Skolfam har lett till ökad kunskap om barnet och ett ökat fokus på skolgången, samt ett ökat samarbete mellan familjehem och skola.

Många av familjehemmen instämmer också i de första två påståendena, men det är en högre procent av familjehemmen som inte tycker att Skolfam bidragit till samarbetet mellan hem och skola. Det kan tolkas som att samarbetet redan var gott, eller att familjehemmen behöver få mer utrymme att bli lyssnade på. De kommentarer som inkommit under ”övriga synpunkter” på enkäten kommer ligga till grund för att utveckla det fortsatta samarbetet. Se bilaga 3.

5.8 Barnhandläggare och familjehemssekreterare om samarbetet i Skolfam

För socialsekreterare inom placeringsenheterna i Uppsala, har Skolfam som arbetsmodell inneburit ett nytt arbetssätt. Teamarbetet i Skolfam innebär att specialpedagog och psykolog är delaktiga i flera av socialsekreterarnas barn- och ungdomsärenden.

Nedan följer hur några av socialsekreterare ser på detta samarbete.

Vad är bra

- Skolfam är en positiv bro mellan socialtjänst och skola.
- Det blir en högre kvalitet när fyra professioner är delaktiga i arbetet kring barnet. Ett professionellt stöd leder till bra beslut och vidare insatser.
- Genom att alla barn kartläggs, så fångar vi upp barnens styrkor och behov, vi förebygger.
- Får en bättre bild av barnets förmågor och behov och kan på så sätt stötta familjehemmet, så att de på bästa sätt kan stödja barnets skolgång.
- Professioner som är kunniga i skolfrågor är en bra länk vid övergångar mellan skolor (stadiebyten eller byte av familjehem)
- Jag får en tydligare och fylligare bild av barnets skolsituation från skolmöten och dokumentation i Skolfam-planen, som är en god hjälp när överväganden skrivs.
- Skolfam ger mig kunskap i det sociala arbetet, det spillover till andra barn som inte har Skolfam.

Vad kan bli bättre

- Utveckla arbetet tillsammans med familjehemmet utifrån de resultat som framkommit vid kartläggningen.
- Utvidga arbetet med vårdnadshavare/biologiska föräldrar, så att de blir mer delaktiga i barnets skolgång, ofta en bra ingång till samarbete.
- Forum där barnets delaktighet kan diskuteras mer, När, var och hur ska barnet delta i Skolfam-uppföljningar?

5.9 Organisationens betydelse

Skolfams manual har tydliga ramar och strukturer för arbetet. Även vid en tydligt manualstyrd verksamhet är organisation och lokalisering av stor betydelse för det dagliga arbetet och för utveckling.

Sedan starten 2012 har Skolfam flyttat fyra gånger p.g.a. lokalproblem och senast samlokalisering inom Socialförvaltningen. Under perioden har vi också omorganiserats tre gånger vilket bl.a. har medfört chefsbyten på olika nivåer och delvis nya kollegor.

Utöver flytt och omorganisation har det varit mycket hög personalomsättning. Främst bland barnhandläggarna men också byten bland psykologer och specialpedagoger. En konsekvens är att arbetsallianserna med skola och familjehem har försvårats, något som påtalas i den enkät som redovisas i bilaga 3.

Efter senaste flytten i februari till Hammesplanaden har vi hittills sett att närheten till alla inom teamet (barnhandläggare, specialpedagog, familjehemssekreterare och psykolog) underlättar det dagliga arbetet betydligt. Vi får en bättre förutsättning att utveckla samarbetet och kan snabbt uppdatera varandra om den senaste utvecklingen kring barnen. Skolfams team får förutsättning att mer optimalt ta del av varandras specifika yrkeskunskap.

För alla barn är kontinuitet viktigt men särskilt viktigt för gruppen familjehemsplacerade barn. Detta är en av de utmaningar Socialnämnd och Socialförvaltning står inför för att kunna återskapa en stabilitet i arbetet kring dessa barn.

5.10 Positiva kommentarer under Skolfam-arbetet

(observera att inga kommentarer är från enkätsvaren)

Tack för feedbacken från klassobservationen och stort tack för ditt positiva och inspirerande sätt, det smittar!

Lärare

Måste passa på att framföra hur BRA det är med Skolfam, struktur och tydlighet, ni gör ett mycket bra jobb kring våra gemensamma elever.

Rektor

Ni ska ha stort tack för all hjälp med NN:s skolgång - utan er hade det nog inte gått lika bra som det har gjort nu.

Familjehem

Skolfam har hjälpt mig så att lärarna lyssnar och förstår bättre. Jag får den hjälp jag behöver och jag litar mer på att jag kan.

Elev

Tack för ett kanonbra boktips om socialt samspel. Jag fick köpa in den, läser och får massor av bra tips. Läraren och jag kommer att använda den som ett underlag på "Klassens tid".

Elevassistent

Nu har höstterminen börjat och jag vill träffa er för att se hur planeringen från Skolfams sida ser ut när det gäller vår dotter. Tacksam för möte så fort som möjligt.

Vårdnadshavare

6. Utvecklingsområden

- Följa upp synpunkter som framkommit i enkäten.
- Kartläggningsverktyget ABAS genomförs i intervjuform med familjehemmen.
- Utveckla arbetet tillsammans med familjehemmet utifrån de resultat som framkommit vid kartläggningen, t.ex. vad det gäller barnets vardagsfärdigheter (ABAS).
- Forum där barnets delaktighet kan diskuteras mer. Vad menar vi med barns delaktighet? När, var och hur ska barnet delta i Skolfam-uppföljningar?
- Utvidga samarbetet med vårdnadshavare/biologiska föräldrar, så att de blir mer delaktiga i barnets skolgång.
- Hitta en bra intervjuform för att ta reda på hur vårdnadshavare/biologiska föräldrar och barn upplever samarbetet med Skolfam.
- Hur gör vi en bra avslutning med barn som lämnar Skolfam, (går ut åk 9, flyttar hem eller vårdnadsöverflyttas till familjehemmet)?
- Skolfams psykologer och specialpedagoger medverkar i utbildning och temakvällar för familjehem t.ex. på temat språket och läsningens betydelse för skolframgång
- Kontinuerlig uppföljning och utvärdering av arbetet
- Skolfam kan verksamhetsövergripande inspirera till ökad kunskap vilket gynnar långsiktighet och helhetssyn.

Utvecklingsområden för Skolfam nationellt

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har fått uppdrag från utbildningsdepartementet att genomföra delaktighetsprojekt, att fånga barnens röster. En avsikt är att fånga Skolfams-barnens röster. Den metod som kommer att användas är ”Unga direkt”, ett arbetssätt med verktyg som sträcker sig bortom intervjuer eller enbart samtal. Den bärande tanken är att barnen är experter på sin egen situation och utifrån denna kan dela med sig av erfarenheter och åsikter.

Referenser

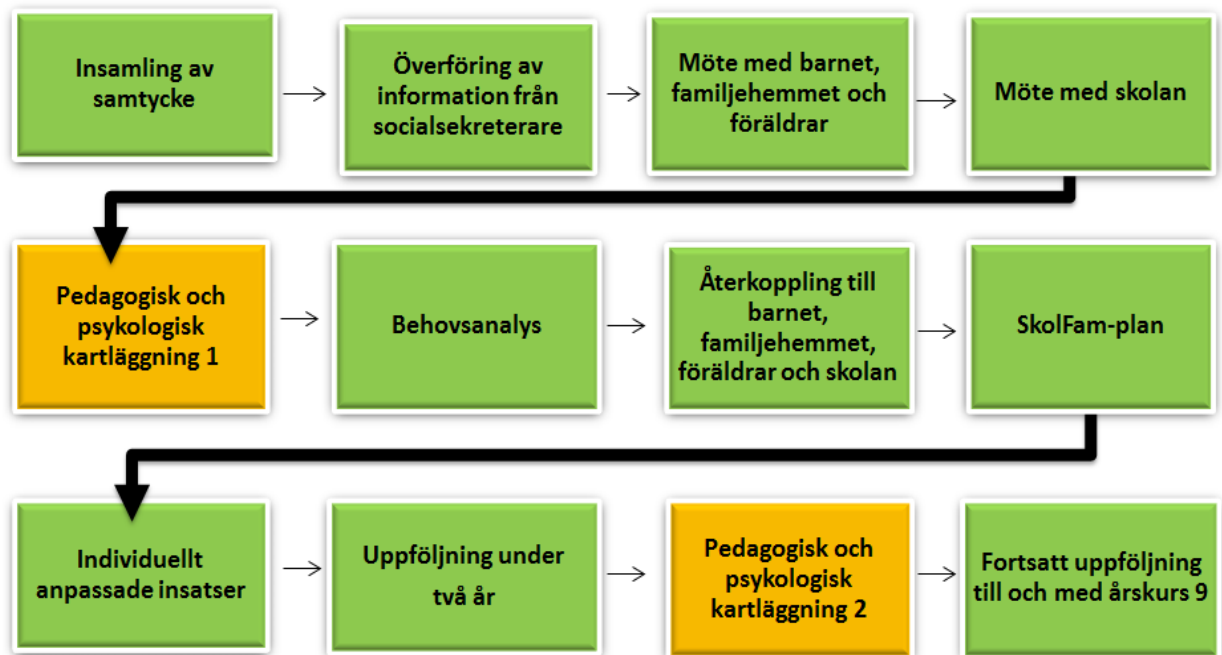
- Björklund Boistrup, L. (2013). *Bedömning i matematik pågår!* Stockholm: Liber.
- Gough, P. & Tunmer, W. (1986). *Decoding, Reading and Reading Disability*, RASE,7 (1),6-10.
- Helsingborgs stad (2008). *Skolprojekt inom familjehemsvården. Resultatrapport och projektbeskrivning*
- Helsingborgs stad. (2013). *Skolfam – delrapport 1. Helsingborg 2008-2013.*
- Jackson, S. & Cameron, C. (2012) *Final report of the YiPPEE project: Young people from a public care background: pathways to further and higher education in five European countries.* London University Institute of education. Thomas Coram Research Unit
- Jackson, S. (2001), *No One Ever Told Us School Mattered – Raising the Educational Attainments of Children In Public Care*, London: British Agencies for Adoption & Fostering (Baaf)
- Kjellén, G (2010) *Att läsa är livsviktigt – om familjehemplacerad barns läsning och skolgång.* Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset
- Liberg, C. m.fl. (2010). *Utmana, utforska, utveckla! Om läs- och skrivprocessen i skolan.* Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, I. (2011) *Är du lönsam lille vän? En socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden.*
- Nilsson, I. Wadeskog, A. (2008) *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån, Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga*, Skandia
- Norrköpings kommun (2012) *Skolprojekt inom familjehemsvården – Projekt rapport Skolfam 2* Stiftelsen Allmänna Barnhuset
- Partanen, P.(2009). *Från Vygotskij till lärande samtal.* Stockholm: Bonnier.
- Riksförbundet Attention, (2016). ”Fortfarande svår skolgång för många elever med NPF ”-en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. www.riksforbundetattention.se
- Riksförbundet Attention, (2014). ”Lyssna på mig”- Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar berättar om sin skolsituation. www.riksforbundetattention.se
- Skolfam ramverk (2015) *Tredje upplaga 2015*
- Skolinspektionen, (2012). *Inte enligt mallen.* Stockholm: Fritzes.
- Skolinspektionen, (2014). *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning AD/HD.* Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, (2015). *Att planera för elever med funktionsnedsättning, en sammanställning av forskning, utvärdering och inspektion 1994-2014.* Stockholm: Fritzes.
- Skolverket, (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.* Stockholm: Fritzes.
- Socialstyrelsen (2013). *Vård och omsorg om placerade barn. Öppna jämförelser och utvärdering.*
- Socialstyrelsen. (2010). *Social rapport 2010.*
- Socialstyrelsen. (2011). *Öppna jämförelser av social barn- och ungdomsvård. Resultat för placerade barn och utbildning*
- Tideman, E., Vinnerljung, B., Hintze, K., Aldenius, Isaksson, A. (2011). *Improving foster children's school achievements: Promising results from a Swedish small scale intensive study.* Adoption & Fostering
- Vinnerljung, B. (2006), *Fosterbarn som unga vuxna, en översikt av resultat från några nationella registerstudier*, Socialmedicinsk Tidskrift
- Vinnerljung, B., Berlin, M., Hjern, A., ***School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care***, Stockholms Universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten
- Vinnerljung, B., Sallnäs, M., Westermarck, P. (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution.* Forskningsrapport. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Skandia Idéer för livet, *Utanförskapets Pris*, www.utanforskapetspris.se
- Uppsala kommun, *Kommunfullmäktiges uppdrag IVE 2015-2018*
- Uppsala kommun, *kommunstyrelsen D.nr KSN-2015-1831 § 201*, Riktlinjer för sociala investeringar
- Gävle kommun (2013). *Projekt rapport Skolfam. Gävle kommun 2010-2013.*
- Skolfam manual (2015). *Tredje utgåvan april 2015*

Tester

- ABAS-II Adaptive Behavior Assessment System - Second Edition*. Svensk version. Manual. Kapitel 4. Tideman, E. (2008). Pearson Assessment.
- BECK Ungdomsskalor. Manual, svensk version*. (2004). Pearson Assessment.
- Elwér, Å. m.fl. (2009). *LäSt, test i läsning och stavning för åk 1-5*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Dalgaard m.fl. (2012). *Testbatteriet, språk och minnesprov*. Nypon förlag AB.
- Hemmingsson, I. & Olofsson, Å. (1994). *Fonolek, bedömning av fonologisk medvetenhet*. Östersund: Läspedagogiskt centrum.
- Hägström, I. & Brännström, L. (2008). *Hur låter orden, Kartläggning av fonologisk medvetenhet i grupp*. Linköping: Ing-Read AB.
- Jacobson, C. (2015). *Läskedjor-2*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Johansson, M-G. (2009). *LäsEttan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Järpsten, B. (2004). *DLS bas för skolår 1 och 2*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Järpsten, B. (1999). *DLS för klasserna 2 och 3*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Järpsten, B. & Taube, K. (2010). *DLS för skolår 4-6*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Järpsten, B. (2002). *DLS för skolår 7-9 och år 1 i gymnasiet*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.
- Magne, O. (1976) *Olof Magnes matematikdiagnoser 1-11*. Omarbetat och utvecklat för Skolfam Skolverket, (granskat 2016). *Diamant, Aritmetik*. Stockholm: Fritzes.
- WISC-IV, Manual, del 1*. (2007). Harcourt Assessment.
- Wolff, U. (2011). *Lilla DUVAN, Dyslexiscreening för årskurs 3,5 och 7*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.

Bilaga 1: Arbetsgången, steg för steg

Arbetsgång, steg för steg

Bilaga 2: Tester i kartläggningen

Psykologisk kartläggning

Nedan listas de områden som har kartlagts, vilka tester som har använts samt syftet med respektive test.

Förutsättningar för lärande/kognitiv förmåga

- WISC-IV
Syfte: Att mäta allmänbegåvning och få en profil som visar styrkor och svårigheter. Mäter fyra aspekter av kognitiv förmåga: verbal funktion, perceptuell funktion, arbetsminne och snabbhet.

Välmående/psykisk hälsa, självbild och prosocial förmåga

- Beck ungdomsskalor
Syfte: Att få en bild av egenupplevd ångest, depression, ilska, normbrytande beteende och självbild.
- Lärar-SDQ respektive Föräldra-SDQ – Strengths and Difficulties Questionnaire
Syfte: Att få en bild av psykiskt mående genom lärar- och föräldraskattningar. Skattningarna återspeglar fem områden: emotionella symptom, uppförandeproblem, hyperaktivitet och kamratproblem samt prosocialt (socialt gynnsamt) beteende.
- Lärar-ABAS-II respektive Föräldra-ABAS-II – Adaptive Behaviour Assessment System II
Syfte: Att mäta anpassningsfärdigheter i olika vardagsmiljöer genom lärar- och föräldraskattningar.

Relation mellan elev och lärare

- Relationsskala för barn respektive lärare (VAS – Visuell Analog Skala)
Syfte: Att skatta och bedöma kvalitet i relationen mellan elev och lärare.

Pedagogisk kartläggning

De pedagogiska kartläggningsinstrumenten varierar något beroende på vilken årskurs barnet går i. Nedan listas de tester som har använts samt syftet med respektive test.

Läsa/skriva

- Hur låter orden?
Syfte: Att bedöma fonologisk medvetenhet.
Används i förskoleklass.
- Läs-Ettan, delprovet Avläsning av bokstäver (versaler och gemener)
Syfte: Att ta reda på hur många bokstäver eleven behärskar.
Används i förskoleklass och årskurs 1.
- Fonolek
Syfte: Att bedöma fonologisk medvetenhet.
Används i årskurs 1.
- DLS
Syfte: Att analysera läs- och skrivförmåga.
För elever i årskurs 1-2 används DLS Bas, deltesterna Läsning och Läslust. För elever i årskurs 2-3 används DLS Bas, deltesterna Rättstavning och Läsförståelse. För elever i årskurs 4-9 används DLS, deltesterna Rättstavning och Lëshastighet.
- LäsKedjor
Syfte: Att bedöma elevens avkodningsförmåga, läsförmåga i förhållande till övrig visuell ögahand-koordination samt hur snabbt eleven kan identifiera ordbilder.
Används i årskurs 1-9
- LäSt, deltesten Avkodning ord och Avkodning nonord
Syfte: Att kartlägga och diagnostisera grundläggande färdigheter i läs- och stavningsförmåga.
För elever i årskurs 2-5 används deltesten Avkodning ord och Avkodning nonord.

Matematik

- Diamant, Diagnos AF
Syfte: Att mäta automatiserad räkning.
Används i förskoleklass
- Olof Magnes matematik
Syfte: Att kartlägga problemlösning, taluppfattning, formuppfattning, geometri, huvudräkning och algoritmer.
Används i årskurs 1-9

Bilaga 3

Skolfams Enkät, 2016

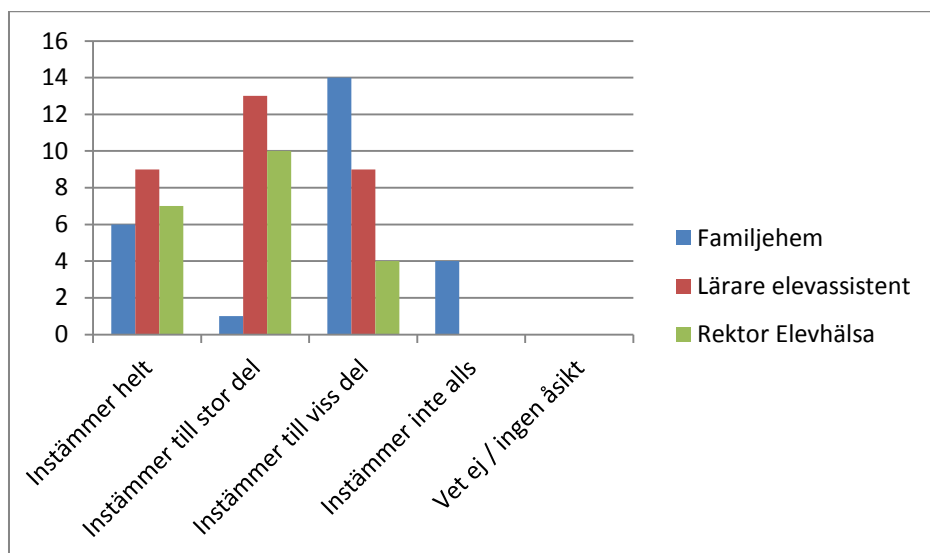
Svarsfrekvens: 77 svar av 153 utskick

De två sista frågorna som var i berättade form har inte tagits med i denna redovisning utifrån att vi utlovade anonymitet och redovisning på gruppnivå. Utan urgallring kan inte detta uppfyllas och då har vi valt att ta bort dessa två frågor.

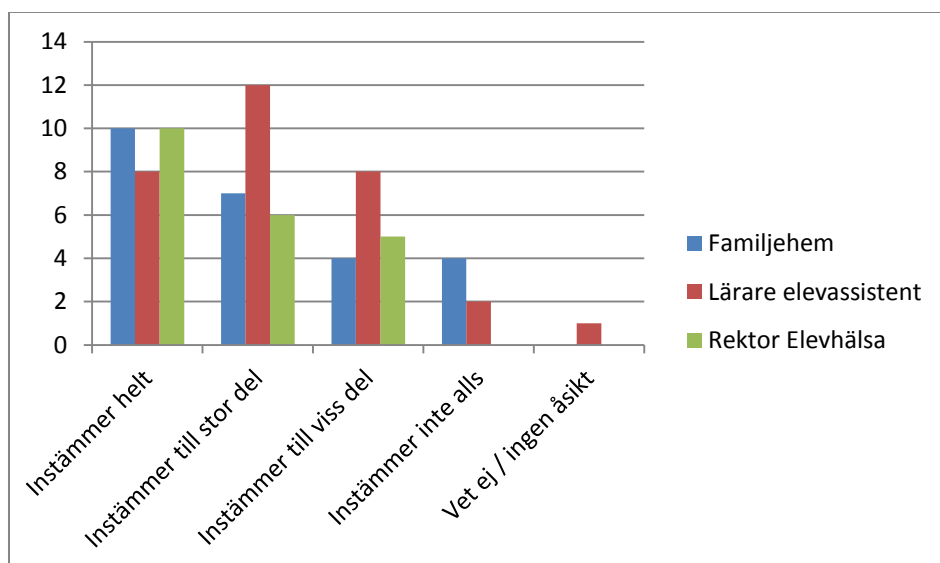
1. Målgrupp

- Familjehem (25 svar)
- Lärare/Elevassistent (31 svar)
- Rektor/Elevhälsan (21 svar)

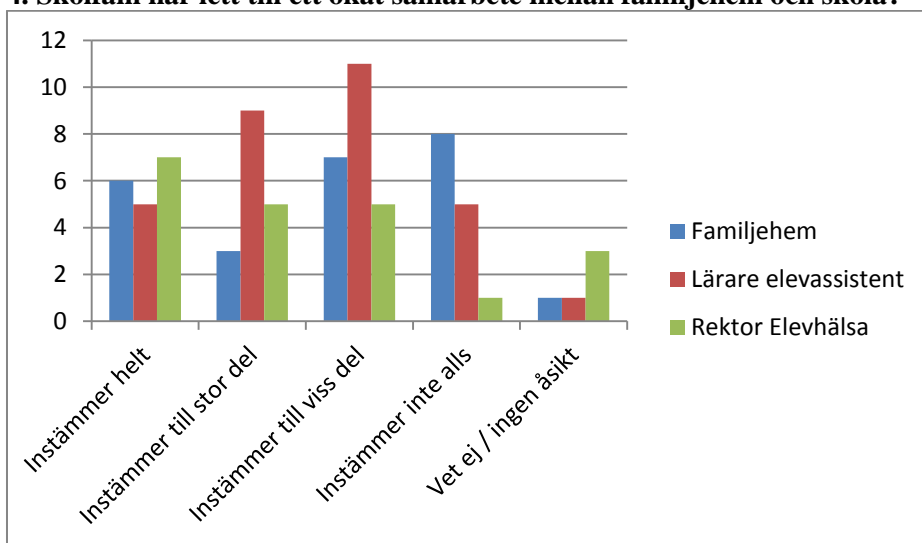
2. Skolfam har lett till ökad kunskap om barnet.

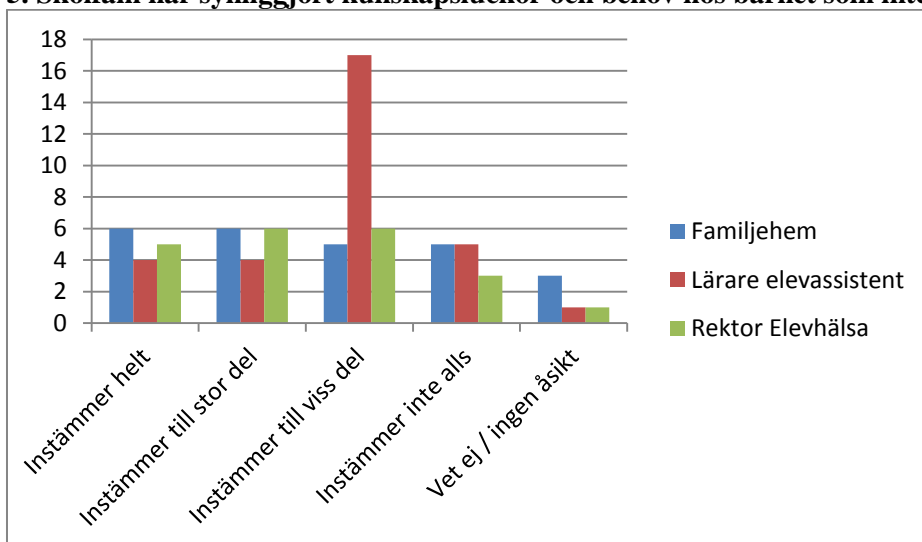
3. Skolfam har lett till ett ökat fokus på barnets skolgång?

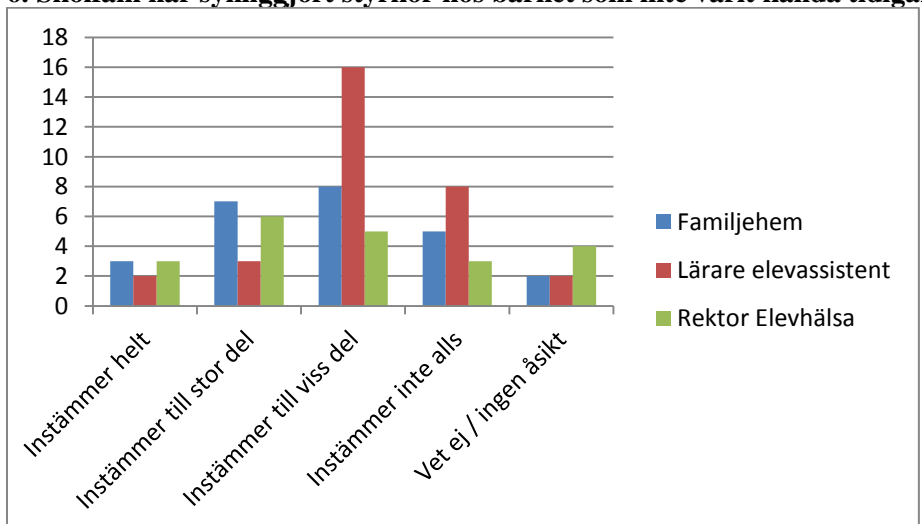
4. Skolfam har lett till ett ökat samarbete mellan familjehem och skola?

5. Skolfam har synliggjort kunskapsluckor och behov hos barnet som inte varit kända tidigare?

6. Skolfam har synliggjort styrkor hos barnet som inte varit kända tidigare?

 skolfam

www.skolfam.se

Skolfams webbutbildning nås via hemsidan